

Cilt: 4 Sayı: 7 Ocak 2016 / Volume: 4 Issue: 7 January 2016

OSMANLI DÜNYASINDA RÜYA GÖRMEK ÜZERİNE*

On Dreaming In The Ottoman World

*“Tarihçi, öznesinin çoğu zamanını uykuda harcadığını
ve uykudayken de rüya gördüğünü
unutma tehlikesiyle karşı karşıyadır”¹*

Peter Brown

Muhammed YAZICI**

ÖZ

Zuhûru, rüyalarla ilişkilendirilen Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi boyunca hüküm sürdüğü coğrafyalarda yaşayan insanlar şüphesiz pek çok rüya görmüş ve bunların çok az bir kısmı günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu rüyaların önemli bir kısmı tarihte ön plana çıkmış şahsiyetlere aittir. Bazıları geleneklerin kıymet verdiği bir olguyu açıkladığı için seçilmiş ve tarih boyunca ufak tefek değişikliklerle tekrarlanan rüyalar. Bazıları belki de gerçekte hiç görülmemiştir ve tarihçilerin eserlerinde açıklamakta zorlandıkları hususları desteklemek için kullanılmıştır. Bütün bilinmezliklerine rağmen rüyalar üzerinden bir imparatorluğun tarihine bakmak tarihçi açısından büyük bir risk taşısa da, bu riski almak farklı bir pencereden tarihi olaylara yaklaşımın da önünü açmaktadır. Geçmiş dönemde yaşayan insanların hayatında önemli bir yer işgal eden rüyalar üzerine çalışmak ve bu sayede onların dış dünyada yaşadıkları veya kendilerinden bağımsız yaşanan gelişmelerin, iç dünyalarındaki yansımalarını ortaya çıkarmak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmanın kaynakları, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan çalışmalar esnasında devletin resmi belgelerine yansıyan çeşitli rüya kayıtlarıdır. Ayrıca seyahatnameler ve kronikler de inceleme kapsamındadır.

Anahtar Kelimeler: Rüya, Osmanlı İmparatorluğu

* Makalenin konusu dâhilindeki II. Abdülhamid dönemine ait rüya kayıtları ile ilgili olarak “Rüyaların Gözünden II. Abdülhamid devri” adlı bildiri, TTK tarafından Selanik'te düzenlenen II. Abdülhamid dönemi sempozyumunda sunulmuştur. Bkz. Muhammed Yazıcı, “Rüyaların Gözünden II. Abdülhamid Devri”, *Sultan II. Abdülhamid Sempozyumu*, 20-21 Şubat 2014, C. 3, Ankara 2014, s.123-138.

¹ Peter Brown, *Geç Antikçağ'da Roma ve Bizans Dünyası*, Çev. Turhan Kaçar, İstanbul 2000, s.28.

**Yrd. Doç. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Tarih Bölümü, myazici@mu.edu.tr.

ABSTRACT

Throughout the history of the Ottoman Empire associating appearance with dreams, people living in the regions under its control saw many dreams but few of them have survived up to now. Most of these dreams are related to prominent figures in the history. Some of them were selected as they explained a phenomenon considered to be important by traditions and recurred with slight changes throughout the history. Some of them were not seen in fact but exploited to explain the points that could not be explained by historians in their works. In spite of all their uncertainties and the possible risks of looking at the history on the basis of dreams, it is clear that this risk is worth being taken to open a new window to historical events. The purpose of the current study is to investigate the dreams occupying an important place in the lives of people living in former periods and to reveal the repercussions of the events experienced by them in their external world or events occurring independent of them in their inner world. The resources employed in the current study are various records of dreams kept in official documents of the state elicited as a result of the works conducted in the Prime Minister's Ottoman Archive and some travelogues and chronicles.

Keywords: Dream, Ottoman Empire.

Giriş

Sözlükte, Arapça görmek anlamına gelen *rü'yet* kökünden türeyen *rü'yâ* kelimesi düş, uykuda görülen şey anlamlarına gelmektedir². Arapçada düş anlamında kullanılmayan *vâkıa* kelimesi Osmanlıcada rüya karşılığında kullanılmıştır³. Arapça karşılığı vuku' bulan hal olan *vâkı'a*⁴ kelimesinin Osmanlıcada rüya karşılığında özellikle de tasavvufî rüya tabirnamelerinde kullanılması rüyanın bir hayal olmayıp gerçekten yaşanmış olaylar gibi düşünüldüğünü göstermesi bakımından önemlidir⁵.

Türk toplumunda rüyalara eskiden beri ilgi gösterilmiş, çözümlenmeye ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır. İslamiyet'in kabulünden sonra yorum tekniği olarak genelde İslamî kaynaklara başvurulmuş yer yer de spiritüel yönde çalışmalar yapılmıştır⁶. Arapça, Farsça ve Türkçe kaleme alınan eserlerde çok sayıda rüya kaydı bulunmaktadır. Bu rüyalar çoğunlukla belirli siyasi olayların ifade edilmesinde kullanılmıştır. Burada dikkati çeken en önemli nokta bu rüyaların

² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1996, s.902; Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1989, s.676.

³ Orhan Şaik Gökyay, "Rüyalar Üzerine", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C.IV, Ankara 1982, s.185.

⁴ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s.1484.

⁵ Mustafa Tatçı-Halil Çeltik, *Türk Edebiyatında Tasavvufî Rüya Tabirnameleri*, Ankara 1995, s. XIII.

⁶ Erich Fromm, *Rüyalar, Masallar, Mitoslar*, Çev: Aydın Arıtan-Kaan H. Ökten, İstanbul 1995, s.8.

önemli bir kısmının sonradan uydurulduğu gerçeğidir. Uydurulmuş da olsalar siyasette belirli mekanizmaların işleyişine ışık tutmaları açısından ilginçtirler. Arapça, Farsça ve Türkçe kaleme alınmış kaynaklarda kayıtlı rüyalardan yola çıkılarak İslam tarihinin yeniden kurgulanması mümkündür. Bu kaynaklardaki rüyaların kimi tarih oyununun aktörlerine kimi ise izleyicilerine aittir⁷. İslam ülkelerinin tarihiyle ilgili yazılan eserler okunduğunda tarihçilerin derlemiş olduğu rüyaların sayısının oldukça fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bu rüyalar toplumsal gelişmelerin yansıdığı bir perde görevini yerine getirir. Vakayiname ve hal tercümelerinde bulunan rüyalar, tarihçilerin bir nedenle yazamadıkları gerçekleri üstü kapalı bir şekilde anlatır. Yani tarihçiler hem kendilerini tehlikeye atmamak için hem de görüşlerini belirtmek için rüyaları araç olarak kullanırlar⁸.

Vahiy peygamberlere keşif de ermişlere ait bir olgu iken rüya herkes tarafından görülebildiğinden sadece bu açıdan eşitlikçi olduğu söylenebilir. İbni Arabi'ye ait olan bir tabirname'de "*daima nafakasını ve günlük yiyeceğini düşünen ve akli fikri onunla meşgul olan*" yoksulların rüyalarına itibar edilmemesi yazmaktadır. II. Abdülhamid'in emriyle Arapçadan tercümesi yaptırılan bir tabirname de "*bir kimsenin hâli sükûnetde tarafından ve kendisi huzur ve rahatda ve libâsı fahir ve cedîd bulunur ise... Onun rüyası salih olur.*" şeklindeki ifadeyle bu eşitsizliğe vurgu yapılmıştır⁹. Yine Mesnevi'de karşımıza çıkan "*kadının rüyasını, aklının noksan, canının arık olması bakımından, erkeğin rüyasından aşağı bil.*" şeklindeki ifade kadınlar ve erkeklerin gördükleri rüyaların arasındaki eşitsizliğe vurgu yapmaktadır¹⁰. Bu açıdan bakıldığında rüyaların tam da eşitlikçi olmadığı sonucu çıkmaktadır. Yine gayrimüslimler rüya-yı sadıka görmek noktasında Müslümanlar ile eşittir fakat aynı eşitlik rüya-yı salih görme noktasında Müslümanlar lehine döner¹¹.

Tarihte rüyalar birilerinin yüceltilmesi için kullanılmıştır. Eflaki'nin eserinde anlattığı ve ilk bakışta siyasi bir kehanetmiş gibi görünen rüya esasında Mevlana'nın babası Baha-i Veled'in yüceltilmesine yöneliktir. Menakibü'l-Arifin adlı eserde anlatılan bu rüyada Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat rüyasında başının altından, göğsünün saf gümüşten, göğsünden aşağısının bakırdan, bacaklarının kurşundan, ayaklarının ise kalaydan olduğunu görmüştür. Bu rüyayı o dönemin deneyimli rüya tabircilerinden hiçbiri yorumlayamamıştır. Rüya daha sonra Baha-i Veled'e anlatılmış ve o da rüyayı şu şekilde tabir etmiştir: Sen(Alaeddin Keykubat) sağ olduğun müddetçe dünyadaki insanlar altın gibi değerli ve dürüst olacaklardır. Senin ölümünden sonra oğlun(II. Gıyaseddin Keyhüsrev) zamanında gümüş gibi olacaktır. Torunlarının zamanı bakır gibi olacak bayağı ve ihtiraslı

⁷ Annemarie Schimmel, *Halifenin Rüyalari İslam'da Rüya ve Rüya Tabiri*, Çev:Tüba Erkmen, İstanbul 2005, s.27, 312.

⁸ A. Schimmel, *a.g.e.*, s.16.

⁹ Cemal Kafadar, "Mütereddin Bir Mutasavvif: Üsküplü Asiye Hatun'un Rüya Defteri 1641-1643", *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, İstanbul 2009, s.140, not:30.

¹⁰ Cemal Kafadar, *a.g.m.*, s.141, not: 32.

¹¹ Cemal Kafadar, *a.g.m.*, s.140.

insanlar hükümdar olacaktır. Sonraki aşamada dünya karmakarışık olacak insanlar arasında saflık, sadakat ve şefkat kalmayacaktır. Son nesillere gelindiğinde ise Rum diyarı yıkılacak, işe yaramaz insanlar şehirlere saldıracak, isyancılar ortaya çıkacak ve Selçuklu düzeni son bulacaktır. Eflaki'nin eseri yukarıda iddia edilen rüyanın yaşanıldığı tarihten yüzyıla yakın bir zaman geçtikten sonra kaleme alınmıştır ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesi de rüya tabirinde belirtilenden daha erken gerçekleşmiştir.¹² Bir devletin yıkılacağına bir rüya ile ilişkilendirilmesiyle benzer şekilde, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu da değişik sürümleri bulunan bir rüya ile ilişkilendirilmiştir.¹³ Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi ile ilgili kaynaklardaki bilgilerin önemli bir kısmını efsanevi bilgiler oluşturmaktadır. Bu bilgiler içerisinde çeşitli rüya kayıtlarına da rastlanılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin tarihi beyliğin kurucusu olan Osman Gazi'nin rüyası ile başlamaktadır. Esasında büyük bir imparatorluk kurulurken, devletin kuruluş felsefesini böyle bir rüyaya dayandırma ve böylece manevi bir güç kazanma Türk devletlerinde bir gelenek halindedir¹⁴. Barkan'ın ifadesiyle Osman Gazi'nin rüyası "...mucize nevinden vukua gelen bu hadisenin ancak ilahi takdir ile yapmanın mümkün olduğuna inanışın bir ifadesidir."¹⁵ Bu inanışlar, çoğu zaman devletin kuruluş ve yücelmesinden sonra oluşturulmuşlardır¹⁶. Yine Osmanlı kuruluş dönemindeki efsanevi rüyalara bir örnek de Harmankaya Tekfuru olan Köse Mihal'in Müslüman olma süreci ile ilgili rüyadır¹⁷. Yine Rumeli Fatihisi Süleyman Paşa bir gece rüyasında ayın hem Asya hem de Rumeli'yi aydınlattığını ve kendisine davetkâr bir yol gösterdiğini görmüş ve ondan sonra sal ile karşıya geçmeye teşebbüs etmiştir¹⁸.

Osmanlı Padişahlarının ve Devlet Adamlarının Rüyaları

Çeşitli İslamî tarikatların rüyaya verdiği önem ve bu tarikatların hem devlet yönetiminde hem de toplum hayatında kalın çizgilerle yer alması rüyaya olan ilgiyi artırmıştır. Osmanlı padişahlarının kuruluş döneminden itibaren tasavvuf ve tarikat şeyhleriyle olan ilişkileri oldukça dikkat çekmekte ve var olan bu ilişkinin izleri

¹² A. Schimmel, *a.g.e.*, s.329-330.

¹³ Mehmed Neşri, *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi(1288-1485)*, sad: Necdet Öztürk, İstanbul 2011, s. 48-51.

¹⁴ Konu ile ilgili olarak bkz. Abdullah Temizkan-Erhan Aktaş, "Türk Devlet Geleneğinde İktidarın Meşrulaştırılmasında Rüyanın Kullanımı", *Karadeniz Araştırmaları*, C.9, S.33, Ankara 2012, s.13-22.

¹⁵ Ö. Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, İstanbul Tarihsiz, s.5.

¹⁶ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C. II, Ankara 1989, s. 2.

¹⁷ Oruç tarihinde ilgili rüya Köse Mihal'in ağzından şu şekilde rivayet edilmiştir: "Ey Osman Gazi! Düşümde sizin peygamber Muhammed Mustafa'yı gördüm. Bana İslam dinini telkin edip kelime-i şehadeti ve Fatiha'yı ve İhlas sûresini öğretti. Dedi ki: Ey Abdullah, sabahleyin kalk, atlan. Falan yerde bir gazi yiğit vardır. Adı Osman'dır. Şu şekilli yiğittir. Hak yoluna fi sebîlillah gazaya niyet etmiştir. Benim ak sancağım onun yanındadır. Ona git tabi ol." Bkz. Atsız, *Oruç Beğ Tarihi*, İstanbul 2011, s.26.

¹⁸ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. I, Ankara 2010, s.87; Alphonse de Lamartin, *Aşiretten Devlete Türkiye Tarihi*, C. I, Haz. M.R.Uzmen, Tercüman 1001 Temel Eser, s.98-99.

dönemin kaynaklarından takip edilebilmektedir¹⁹. Osmanlı padişahları klasik dönemde Halvetilik, Mevlevilik, Nakşibendilik gibi tarikatları benimsemişler ve onların desteğini almışlardır. Sultanlar, reaya üzerindeki nüfuzlarını sağlamlaştırmak ve devam ettirmek amacıyla tarikatlarla özdeşleşmeyi gerekli görmekteydiler²⁰. Tarikatlarla olan bu ilişki sadece padişahla sınırlı kalmamış hanedana mensup diğer şahıslar ve devletin ileri gelenleri de benzer ilişkileri kurmuşlardır. Hal böyle olunca dönemin kaynaklarına padişah ve devlet adamlarıyla ilgili çok sayıda rüya kaydedilmiştir. Kaynaklarda dönemin hükümdarlarına ya da büyük şahsiyetlerine ait rüyalarının fazlalığının bir nedeni de makam ve mevki itibarıyla üst düzeyde bulunan insanların rüyalarının daha gerçek olduğu hususunun İslam âlimlerince vurgulanmasıdır. Bu açılarından bakıldığında mevcut Osmanlı kroniklerinde, menâkıbnamelerde ve edebî metinlerde sıradan insanlar yerine hükümdarların rüyalarının fazlalığını olağan karşılamak gerekir²¹.

Osmanlı padişahlarının kayıt altına alınan rüyalarının birkaçının en temel özelliklerinden birisi yapılacak bir sefer öncesinde görülmesi ve karşı tarafın hükümdarıyla yapılacak mücadeleden önce onun rüya âleminde yenilgiye uğratılmasıdır. Burada gücün ortaya konduğu ve güçlünün kazandığı bir spor olan güreş en önemli figürdür. Nitekim Fatih Sultan Mehmed, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan ile yapacağı mücadeleden önce onunla rüyasında güreşmiş ve onu yenmiştir. Tabirciler alenen belli olan bu rüyayı fethin müjdecisi olarak yorumlamışlardır²². Bazen yapılan güreş esnasında alınacak bir yenilgi de yapılan tabirle teşvik edici bir hale bürünebilmektedir. Örneğin, I. Ahmed rüyasında Nemçe Kralı ile güreş tuttuğunu ve güreş esnasında sırtının yere geldiğini görmüş, rüyanın etkisiyle Avusturya'ya karşı yapılan savaşta mağlup olunacağı düşüncesine kapılmıştır. Etrafındaki bazı kişilere rüyayı tabir ettirmiş ama bu tabirler kendini rahatlatmaya yetmemiştir. En sonunda rüya Aziz Mahmud Hüdayi Hazretleri'ne yazılmıştır. Hüdayi Hazretlerinin I. Ahmed'in rüyasına yaptığı yorum şu şekildedir: *"İnsan vücudunda en güçlü organ sırttır. İnsan sırtında en ağır yükleri bile kolayca taşır. Cemâdât arasında yani cansız varlıklar arasında da en güçlü olan arzdır, yeryüzüdür. İnsandaki sırt ve arzın birleşmesinden daha büyük bir güç meydana gelir ve bu kuvvet sayesinde sultanımız bi-iznillah Avusturya kralına ve ordusuna karşı muzaffer olacaktır, rüyanın manası budur."* Rüyanın tabiri padişaha yazıldıktan sonra Avusturya'ya sefer düzenlenmiş ve Estergon Kalesi geri alınmıştır. II. Selim Kıbrıs seferini Divan-ı Hümayun ve Sokullu Mehmet Paşa'nın uyarılarına rağmen gerçekleştirmiştir. Buna gerekçe olarak da gece rüyasında Hz. Muhammed'in kendisine Kıbrıs'a sefere çıkılmasını emrettiğini göstermiştir. Eski kaynaklarda Divan-ı Hümayun'dan Kıbrıs seferine çıkmama kararı alındığı; ancak o gece padişahın rüyasında Hazret-i Peygamber'in Kıbrıs'a sefer yapılmasını emrettiği; bunun için Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın ısrarlarına rağmen

¹⁹ Her bir Osmanlı padişahının mensup olduğu tarikat isimleri için bkz. Enver Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul 2013, s.501-502.

²⁰ Halil İnalcık, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, C. II, İstanbul 2014, s.231.

²¹ A.Schimmel, *a.g.e.*, s.63.

²² Bkz. Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, C.I, s.533-534.

padişahın sefere çıkılmasına karar verdiği yazılıdır. Yine III. Mustafa, Mora Seferine hazırlanırken gece rüyasında kendisini ney çalarken görür ve dönemin Mevlevi şeyhi ve şairi olan Enis Receb Dede'den²³ rüyasını tabir etmesini ister. Mevlevi şeyhi rüyayı “*şahımız mansûr olacaktır*” yani Allah'ın yardımıyla padişahımız üstün gelecektir diye yorumlar²⁴. Burada rüyada görülen ney şairane bir yorumla tabir edilmiştir. Çünkü şah ve mansur aynı zaman da bir ney çeşididir²⁵.

Yıldırım Bayezid zamanında yanlarındaki abdallar ile Rumeli fetihlerine katılan Kalenderi şeyhlerinden Seyyid Ali Sultan ile Seyyid Rüstem Gazi'nin peygamber soyuna bağlanmaları menakıbnamede oldukça dikkat çekici bir tarzda vurgulanmaktadır. Rivayete göre Hz. Muhammed, bizzat Yıldırım Bayezid'in rüyasına girerek onların kendi soyundan geldiğini ve yanlarındaki kırk er ile yardıma geleceklerini ve bu nedenle kendilerine çok itibar gösterilmesini istemiştir. Bu rüyadan kısa bir zaman sonra iki şeyh yanlarında bulunan kırk abdal ile Yıldırım Bayezid'in yanına gelmişler, sultan onları büyük bir saygı ile karşılamış ve Rumeli gazalarına yollamıştır²⁶. Yine Kalenderi şeyhlerinden olan Otman Baba, şehzadeligi döneminden itibaren Fatih Sultan Mehmed'in üzerinde etkili olmaya çalışmıştır. Rivayete göre daha şehzadeligi döneminde onun rüyasına girerek kendini tanıtmış ve ona Rum diyarına kendisini padişah yapmak için geldiğini söylemiştir²⁷. Otman Baba ve dervişleri hakkında uygunsuz davranışları sebebiyle bazı sancak beyleri davalar açmışlar, hatta Edirne Kadısı bir ihbar üzerine Otman Baba'nın bazı müritlerini tutuklattırıştır. Dönemin Osmanlı padişahı II. Mehmed de bir ferman göndererek Otman Baba'nın tutuklatılarak İstanbul'a gönderilmesini emretmiştir. Bir öküz arabasına bindirilerek Edirne'den İstanbul'a yollanan Otman Baba rivayete göre sultanın rüyasına girerek onu korkutmuş ve hatasını yüzüne vurmuştur. Bu rüya üzerine ulemanın şiddetli itirazlarına rağmen Otman Baba ve dervişleri serbest bırakılmıştır²⁸.

Padişahlar içerisinde en ilginç rüyayı görenlerden biri Yavuz Sultan Selim'dir. Rüyanın ilginçliği ise sonrasında yaşanan gelişmeler ile yakından ilgilidir. Yavuz Sultan Selim Mısır'ın fethi esnasında rüyasında Muhammed Bahşı Hazretlerini yolcu kılığında, beyaz keçe ve kepenek üstünde ip kuşak kuşanmış şekilde görmüştür. Muhammed Bahşı Hazretleri, Yavuz Sultan Selim'e bu kıyafetle sefere çıkacağını da rüyasında bildirmiştir. Rüyayı dinleyen Hasancan, öyle inzivaya çekilmiş ermiş kişilerin seferinin ahiret seferi olduğunu ve eğer Muhammed bahşı hazretleri vefat etmemişlerse ölümlerinin yakın olduğunu belirtmiştir. Bu tabirden

²³ Hasan Aksoy, “Enis Receb Dede”, *TDVİA.*, C.XI, s.241-242.

²⁴ “Sultân Mustafa-i Sâni bir gece rü'yasında destinde bir nây müşâhede itmekle sûret-i vâkı'a-i vâkı'ı bir varakaya tahrîr idüp 'Azîz-i Mütercem'e irsâl ve ta'bîrin su'âl eyledükde inşâ'allâhü te'âlâ şâh-ı mansûrdur ta'bîr-i dil-pezirini zeyl-i nemika-i şâhâneye işâret buyurdıkları menkuldür...” Bkz. İlhan Genç, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, Ankara 2000, s.25.26.

²⁵ Mehmet Nuri Uygun, “Ney”, *TDVİA.*, C.XXXIII, s.69.

²⁶ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Süfîlik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1999, s.89-90.

²⁷ Haşim Şahin, “Otman Baba”, *TDVİA.*, C.34, s.7.

²⁸ Ahmet Yaşar Ocak, *a.g.e.*, s.121.

sonra Muhammed bahşı hazretlerinin ölüm haberi Şam Hâkimi tarafından devlet merkezine bildirilmiştir. Bu esnada Yavuz Sultan Selim'in hocası olan Halimi Çelebi Efendi huzura gelerek önceden padişahın gördüğü rüyanın, Hasancan tarafından kötüye yorum olarak tabir edildiğini ve çoğu rüyaların gerçekleşmesinin tabire göre olduğunu belirterek tabir edene gereken cezanın verilmesini talep etmiştir. Bu esnada Hasancan devreye girerek Muhammed Bahşı Hazretlerinin ölüm tarihinin tespit edilerek rüyanın görüldüğü tarih ile karşılaştırılmasını ve eğer rüya ölümden önce ise gereken cezaya razı olduğunu sonra ise ihsana gerek olacağını belirtmiştir. Şam hâkiminin gönderdiği mektup incelendiğinde rüyanın şeyhin öldüğü gece görüldüğü anlaşılmış ve padişah Hasancan'a 200 altın vermiştir²⁹.

Büyükbabası Kanuni Sultan Süleyman'ın başarılı ve uzun süren saltanatının gölgesinde tahta çıkan III. Murad edebî, tarihî ve tasavvufî metinlere olan ilgisinin yanı sıra gördüğü rüyaları da ciddiye alan bir Osmanlı padişahıdır. Sonraları şeyhi olacak olan Halveti Şüca Dede ile tanışması, gördüğü rüyaları kaydetmeye başlamasına vesile olmuştur. Çünkü Halveti tarikatında rüyalara özel bir önem atfedilmekteydi ve bu tarikata giren bir müridin de rüyalarını şeyhine rapor etmesi gerekmektedir³⁰. Hatta rüyaların şeyhten gizlenmesi müridi hain yapar ve manevi terakkiden mahrum bırakıp, mertebesinde düşüklüğe neden olurdu³¹. Sultan III. Murad gördüğü çeşitli rüyaları mektuplar halinde Şüca Dedeye gönderdi ve 1592 yılında padişahın atlarıyla ilgilenen Mirahur Nuh Ağa tarafından gönderilen bu rüya mektupları "*kitabü'l-menamat*" başlığı altında kitaplaştırıldı³². Arnavut asıllı olan Şucca³³ acemi oğlanı iken III. Murad'ın şehzadeliliği sırasında Manisa'ya gelmiş ve bazı ileri gelenlerin bahçelerinde işçi olarak çalışmıştır. Sonradan Raziye Hatun adındaki bir kadının bahçesine bahçıvan olmuştur. İlk günlerinde Ümmi Sinan sufilerinden birine birkaç gün hizmet etmek suretiyle rüya tabiri konusunda birtakım bilgiler edinmiştir. III. Murad'ın cülusundan evvel onun musahibesi Raziye Hatun

²⁹ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, C.II, s.586.

³⁰ "Mürid, rüyasını şeyhine arz etmek için gidince onun önünde diz çöküp, onun dizini öperek sözü fazla uzatmadan edep dairesince rüyasını anlatır. Gördüğü rüyanın tabirini iyice dinleyip belledikten sonra, arkasını şeyhine dönmeksizin yanından ayrılır. Şeyhi izin vermediği müddetçe rüyasını başkasına tabir ettirmez. Eğer izin vermişse bütün müridan toplanıp tevhid zikri icra ettikten sonra rüyayı ve tabirini dikkatlice dinleyip ona göre amel ederler. Zahiren yanlış tabir edilmiş gibi görünse de bir hikmetinin olabileceğini düşünerek itiraz edilmemesi gerektiğini, aksi takdirde ilahi feyzden mahrum kalacağını bilen mürid, rüyası nasıl tabir olunmuşsa ona göre amel etmeli, kesinlikle şeyhine karşı çıkmamalıdır." Bkz. Ahmet Ödge, "Osmanlı Dönemi Tekke Hayatına Bir Örnek: Yiğitbaşı Veli ve Tarikat Usulü", *Osmanlı*, C.4, ed. Güler Eren, s.526.

³¹ Ahmet Ödge, a.g.m., s.526.

³² *Kitabü'l-Menamat Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, haz.Özgen Felek, İstanbul 2014, s.15.

³³ Devşirme gilmanlarından. Halvetiye'den Şaban Efendi'den el aldı. III. Murad'da bundan el almıştır. Tahta çıktıktan sonra hünkar şeyhi oldu. 996'da(1588) vefat etti. İleri gelen devlet adamları cenaze namazında hazır bulundular. Haliç'in ilerisine defnedildi. Ümmî iken tasavvuf istilâhlarında bilgi sahibi olup hali derun ve keramet davasındaydı. Damadı Yahya Paşa'dır. Bkz. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, C.V, Yay. Haz. Nuri Akbayan, İstanbul 1996, s.1603.

bir rüya görmüş³⁴ ve Şucca bu rüyayı saltanat müjdesinin bir aya varmadan III. Murad'a geleceği şeklinde yorumlamıştır. Tabirin bir suretini Raziye Hatun'a vermiş o da III. Murad'a göndermiştir. Bir ay geçmeden saltanat müjdesinin III. Murad'a gelmesi Şucca'nın ününü artırmış ve saraya davet olunmuştur. III. Murad bu dervişin gelecekte haber vermesinden etkilenmiş ve onun müridi olmuştur. Padişahın talimatıyla kendisine, Ayasofya civarında bir ev bağışlanmıştır. Zamanla zengin olan Şucca içki içmeye ve hatta içkinin frengisini dışarıdan getirmeye başlamıştır. Hakkında sultana yapılan şikâyetlere sultan pek de aldırmaz etmemiş ve “*Şeyh bildiğiniz değildir*” diye cevap vermiştir. Şucca 10 yıl süreyle bu şekilde saltanat sürmüştür ve 1582³⁵ yılında arkasında pek çok çirkin iş bırakarak ölmüştür³⁶. Raziye Hatun'un rüyası incelendiğinde şehzade Murad'ın padişah olacağı açık bir şekilde görülmektedir. Fakat bunun gerçekleşme zamanının bir ay içinde olmasına yönelik nasıl bir yorumlama yapıldığı ise tam olarak bilinmemektedir. Sonuçta, Şucca yaptığı rüya yorumunun meyvelerini ömrünün sonuna kadar yemiştir. Şucca gibi rüya tabiri yapmak suretiyle hayatını idame ettiren biri de Bayramiyye tarikatı şeyhlerinden olan ve Abaza Şeyhi olarak bilinen Seyyid Abdurrahim-i Bayrami'dir. Abaza Şeyhi, Abaza Paşanın ölümünden iki buçuk yıl sonra İstanbul'a gelmiş, saraya nüfuz ederek IV. Murad'ın yakınları arasına girmeyi başarmıştır. Kendisine Üsküdar'da bir konak verilmiş ve özellikle padişahın rüyalarını tabir ederek onun tavır ve hareketlerini etkilemeye çalışmıştır³⁷. Sahte rüyalar arz ederek, IV. Murad'ı yeniçeriler aleyhine kışkırtmaya kalkışınca idam edilmiştir³⁸.

III. Murad'ın rüyalara verdiği önemin yanında saray halkının da onun ölümüyle sonuçlanacak sürece dair gördükleri rüyalar dönemin kaynaklarına aksetmiştir. Şöyle ki, III. Murad bir mide-bağırsak rahatsızlığı nedeniyle hastalanmış ve hastalık ilerledikçe saray halkı büyük telaşa kapılmıştır. Saray halkı kötüye

³⁴ Raziye hatunun rüyası şu şekildedir: “*cülusdan bir ay mikdarı evvel şeh-zade-i ali-mahal alem-i rüyada görmüşler ki yigirmi ayaktan ziyade murahham ü kâr-gir ve müstahkem ü müstakarr bir nerd-bandan yukarı olmuşlar. Her birini eflak-ı tis'adan nişan murassas-ı refi'u'l-bünyan yigirmi otuz aded mikdarı kubbelerin üstüne çıkmışlar. Kemal-ı imtiyazla oturlub ol makule 'ali-mahalden etraf-ı alemler seyr etmek üzere turmuşlar. Feemma ol hinde Muhammed ve Mahmud nam şeh-zadelerini hatıra getürmüşler. Etrafına bakındıkça görememişler. Bادهu dört ayak aşağı inerken uyanmışlar.*” Bkz. Faris Çerçi, *Gelibolulu Mustafa Ali ve Kühü'l-Ahbar'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, C. 3, Kayseri 2000, s.246; *Kitabü'l-Menamat.*, s.11.

³⁵ Sicill-i Osmani'de ölüm tarihi H.996/1587-88 olarak verilmiştir. Bkz. Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, s.1603.

³⁶ Faris Çerçi, *a.g.e.*, C. I, s.177; Fleischer, açgözlülüğüne ve her türlü cinsel düşkünlükle nam salmasına rağmen III. Murad'ın Piri Şucaeddin'in davranışları konusunda hiçbir şikayete kulak asmadığını belirtmiştir. Bkz. Cornel H. Fleischer, *Tarihçi Mustafa Ali Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Çev. Ayla Ortaç, İstanbul 1996, s.74.

³⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.III, Ankara 1988, s.167, not:3; Mustafa Kara, “Abaza Şeyhi”, *TDVİA.*, C.I, s.12.

³⁸ Naima Tarihi'nde geçen sahte rüya şu şekildedir: “Yeniçeri ta'ifesinden sizin vücudunuza zarar görünür katli'am mümkün olmadığı surette bâri bunların kisvelerin tağyir edip keçe ve üsküf nâminı sahife-i rüzgârdan kaldırmanız mühim olmuştur. Âlem-i gaybetten bu husus için tenbih ü işaret vardır.” Bkz. *Târih-i Nâ'ima*, C.II, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara 2007, s.858.

yorulan rüyalar görmeye başlamıştır. Bazısı rüyasında sarayın bahçesinde bulunan heybetli ağaçların devrildiğine bazısı da Ayasofya'nın yıkıldığına şahit olmuştur. III. Murad'ın hastalığı ortaya çıkmadan evvel de onun eski silahtarı olan ve *ilm-i nücum* bilgisiyle bilinen Saatçi Hasan Paşa çok kötü bir rüya görmüştür. Hasan Paşa gördüğü rüyayı yakın dostu Gelibolulu Mustafa Ali'ye anlatmış o da rüyanın yorumunu, padişahın ağır bir hastalığa yakalanacağı şeklinde yapmıştır. Hasan Paşa gördüğü rüyayı ve Ali'nin yaptığı yorumu, III. Murad'a da anlatmış ve bu hadiseden üç gün sonra padişah hastalanarak yatağa düşmüştür. Hatta rüyanın çıktığına dair bilgilendirmeyi III. Murad, Hasan Paşaya bir mektupla bildirmiştir. Bundan yaklaşık bir ay sonra da III. Murad hayatını kaybetmiştir³⁹.

Hacca gitme düşüncesi olan fakat birtakım nedenlerden ötürü tam kararını veremeyen II. Osman bir gece rüyasında Hz. Muhammed'i görür. Kendisi taht üzerinde kuran okurken, Hz. Muhammed gelip elinden mushafi, egininden cebe ve cevşenini alarak bir tokat vurur. Tahtından yıkılan II. Osman doğrulup Hz. Muhammed'in ayağına yüz sürmeye çalışsa da başarılı olamaz. II. Osman'ın rüyası ilk olarak Hoca Ömer Efendiye anlatılır. O da rüyayı "*Hacc-ı şerife olan niyetinde terk-i tereddüd için suret-i tevbihdir, rüyada ayağına yüz sürmek müyesser olmadı ise inşallah te'ala merkad-ı münevverlerine yüz sürersiz*" şeklinde tabir eder. Gördüğü rüyadan oldukça etkilenen II. Osman'ı, Hoca Ömer Efendinin tabiri rahatlatmaz ve rüya aziz-i vakt Üsküdarı Mahmud Efendiye de tabir ettirilir. Mahmud Efendi ise rüyayı şu şekilde tabir eder: "*kelam-ı kadim hükm-i şer'i şeriftir ve cebe alem-i vücuddur. Padişah-ı İslama lazımdır ki tevbe vü inabeti kendilere hemdem edineler.*" Tabirden etkilenen II. Osman uluların mezarlarını ziyarete başlar⁴⁰. Sultan II. Osman Eyüp Sultanın kabrini ziyarete vardığında kurban konusunda tedariksiz olduğu fark edilir ve bostancılara "*koyun ve sığır getirin*" diye emir verilir. Koyun tedarik edilir ama sığır bulunamaz. Görevliler şehir kapılarında ve Karagümrük'te buldukları arabaların öküzlerini gerçek değerinin dörtte birine sahiplerinden cebren almışlar ve kurban etmişlerdir. Rüya ile amel edilmesi neticesinde yapılan kabir ziyareti ve kurban kesimi esnasında yaşanan bu hadise öküzleri ellerinden alınan halkın tepkisini çekmiş ve "*inkisar ile beddua etmelerine*" neden olmuştur⁴¹.

XVII. yüzyılın en önemli Osmanlı padişahlarından olan, IV. Murad, halef ve seleflerinden farklı olarak çifte kılıç kuşanmıştır. Hz. Muhammed'in ve Yavuz Sultan Selim'in kılıcını kuşanmıştır. Evliya Çelebi'ye göre, IV. Murad hızını alamayarak o gece rüyasında kendisine "korkma" diye hitap eden Hz. Ömer'in elinden bir kılıç daha kuşanmıştır. Cemal Kafadar'a göre bu çifte kılıç kuşanma ve rüya hadisesi IV. Murad'ın askeri meseleleri seleflerinden daha ciddiye alması gerektiğini isteyen veya bu konuda bir kamuoyu oluşturmayı amaçlayan kimselerin kullandığı bir motiftir⁴².

³⁹ Cornel H. Fleischer, *a.g.e.*, s.157.

⁴⁰ *Târih-i Nâ'ima*, C.II, s.478; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.135, not:2.

⁴¹ *Târih-i Nâ'ima*, C. II, s. 478; *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.IV, s.1817.

⁴² Cemal Kafadar, "Eyüp'te kılıç kuşanma Törenleri", *Eyüp Dün Bugün*, Editör: Tülay Artan, İstanbul 1994, s.50-61.

III. Selim'in askeri başarısızlık nedeniyle görevden almak istediği Kethüda Çerkes Meyyit Hasan Paşanın veya Cenaze Hasan Paşanın yerine sadarete kimin getirileceği de istihareye yani rüya falına bakılarak gerçekleşmiştir. Şeyhülislam ve Kaymakam paşa padişahın huzuruna çağrılmış ve hem idari hem de askeri kabiliyetleri bulunan vezirlerin her birinin geçmiş hizmet ve meziyetleri ayrı ayrı izah edilmiştir. Fakat sadarete kimi getireceği hususunda kararsızlık hâkim olmuştu. Rüya falı neticesinde dönemin şeyhülislamı belki de üzerine böyle bir mesuliyeti almak istemediğinden istiharede bir şey görmediğini söylemiştir. III. Selim ise üç gece üst üste İsmail Seraskeri eski Derya Kaptanı Cezayirli Gazi Hasan Paşayı gördüğünü belirterek sadaret mührünü ona teslim etmiştir⁴³.

Tahttan indirileceğini rüyasında gören padişahlar da vardır. Sultan Abdülaziz tahttan indirileceğini öğrendiğinde annesi Pertevniyal *Sultana* "Artık tahkikatın sırası değil... Çünkü bu hale uğrayacağımı üç kere rüyada görmüştüm. Gökten Cebrail inse, benim için saltanata dönmek mümkün olamaz. Buradan çıkıp gitmeliyim." demiştir⁴⁴. Bu sırada Redif Paşa tarafından görevlendirilen Darüssaade Ağası Cevher Ağa, Abdülaziz'e gelerek hal edildiğini bildirdi ve hemen Topkapı sarayına nakledileceği konusunda yeni padişahın iradesini kendisine tebliğ etti⁴⁵.

Osmanlı Devleti'nde önemli makamlarda görev yapan devlet adamlarının rüyaları da dönemin kaynaklarında önemli bir yer kaplamaktadır. Bunların bir kısmı yapılacak bir harp neticesinde, Osmanlı Devleti'nin bu harpten başarıyla çıkacağına ilişkin rüyalarlardır. Örneğin, Trablusgarp Savaşı esnasında Osmanlı yöneticilerinin en önemli çekincesi savaşın diğer Osmanlı topraklarına sıçramasıydı. Çıkar yol aramak için dönemin devlet adamları çeşitli çareler ileri sürmüşlerdi. Dönemin Şeyhülislamı Nesip Efendi de gördüğü ve padişaha da anlattığı bir rüyaya dayanarak İtalyanların mutlaka denize döküleceği inancındaydı⁴⁶.

Devlet adamlarının gördüğü rüyaların bir kısmı da makam elde etme ve görevden alınma ile ilgilidir. Osmanlı biyografik eserlerinde atama rüyalarına sıkça rastlanılmaktadır. Örneğin 16. Yüzyılda yaşamış olan Âşık Paşa'nın kaleme aldığı Şairler tezkiresinde bu türden rüyalar bulunmaktadır⁴⁷. Bunlardan birinde Sadi Çelebi Rumeli kazaskerliğinden ayrıldıktan sonra hiyerarşik olarak kendisine şeyhülislamlık makamının verilmesini beklemiştir. Fakat hamisi konumunda olan Vezir-i azam İbrahim Paşa o esnada seferde bulunduğu için yerine bakan Ayas Paşa şeyhülislamlık makamı için başkasını düşünmektedir. Sadi Paşa bu konuda kime

⁴³ *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.V, s.2597: Mufassal Osmanlı tarihi yazarı böyle mühim bir zamanda devlet idaresini ve savaş mesuliyetini üzerine alacak kimseyi rüya falı ile seçmeğe kalkışmanın en hafif tabirle tam bir şaşkınlık alameti olduğunu belirtmiştir. Cezayirli Hasan Paşa'nın ölümü ile boşalan sadaret makamına getirilecek olan şahıs kura yoluyla belirlenmiştir. Bkz. *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.V, s.2701.

⁴⁴ Mahmud Celaledin Paşa, *Mirat-ı Hakikat*, C. I, Haz. İ. Miroğlu- M. Derin, İstanbul 1979, s.173; *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.VI, s.3228.

⁴⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VII, s.110.

⁴⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.IX, s.283-284.

⁴⁷ Aslı Niyazioğlu, "Rüyaların Söyledikleri", *Âşık Çelebi ve Şairler Tezkiresi Üzerine Yazılar*, Derleyenler: Hatice Aynur-Aslı Niyazioğlu, İstanbul 2011, s.71-84.

danışacağını ve kimden yardım alacağını bilemeden hüznün ve gam içinde bir gece rüyasında bir pir ona Türkçesi “*Sebepleri yaratan ol malike güven ki rızk sana gelince kapıyı çalar.*” olan Arapça bir beyti okumuştur. Ertesi sabah kapısı çalınmış ve şeyhülislamlık görevinin kendisine verildiği bildirilmiştir⁴⁸.

Bazı devlet adamlarının da öleceklerine işaret eden ilginç rüyalar gördükleri ve bu rüyaların gerçekleştiği görülmektedir. Örneğin, III. Murad dönemi şeyhülislamlarından olan ve bu görevi çok kısa süren Zekeriyya Efendi'nin bahariye hil'atı giydirilmek üzere davet edildiği sarayda, etrafında bulunan Darüssaade Ağası ve Yeniçeri Ağasına anlattığı rüyanın hemen sonrasında ölmesi, Mustafa Selaniki'nin ifadesiyle “*ümme-i din-i Mübin içinde bir zamanda*” vaki olmayan bir hadisedir. Zekeriyya Efendi rüyasında Hz. Muhammed'i görmüş ve kendisine yer göstererek davet ettiğini anlatmış ve ardından fenalaşarak hayatını kaybetmiştir⁴⁹. Yine Osmanlı Şeyhülislamlarından Sun'ullah Efendi, Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa'nın öldürüleceğine dair bir rüya görmüştür. Rüyasında Hz. Muhammed, Hz. Ali ve diğer sahabeler arasında bulunduğu esnada gelen bir fermandan Yemişçi Hasan Paşa'nın öldürülmesinin emredildiği, Hz. Ali'nin ise “Zülfikar” denilen kılıcını çekerek Yemişçi Hasan Paşa'nın başını uçurduğunu görmüştür. Sun'ullah Efendi bu rüya üzerine Hasan Paşa'nın gizlendiği yerden çıkarak yirmi gün sonra İstanbul'a geleceğini dostlarına bildirmiş ve gerçekten de yirmi gün sonra paşa katledilmiştir⁵⁰. Rüya değerlendirilirken, Sun'ullah Efendi'nin 1601 yılında şeyhülislamlık görevinden alınmasında, Yemişçi Hasan Paşa ile aralarındaki ihtilafın etkili olduğunu da belirtmekte fayda vardır⁵¹.

Melek Ahmed Paşa, gördüğü ve aynı zamanda yorumladığı bir rüyayı Evliya Çelebi'ye –ki anne tarafından Melek Ahmed Paşa yakın akrabasıdır– anlatır ve Evliya Çelebi de tafsilatıyla seyahatnamesine bu rüyayı kaydeder. Melek Ahmed Paşa rüyasında IV. Murad'ı elinde bir has ve beyaz Tophane somunu ile görür. IV. Murad, Melek Ahmed Paşaya hitaben “*Ahmed bu somunu gördün mü, hayli lezzetli ekmektir. Bunu Kürt bir adam pişirir. Bu ekmeği bir kere İpşir o kürtten istedi, o adam İpşir'e bu ekmeği vermedi, ama gayet lezzetli ekmektir. Bir kere sana Van'ın iç kalesinde bir ekmeğim verdim. Al şimdi bu da öyle bir ekmektir, gönül hoşluğu ile yiyip mansur u muzaffer olup ye*” demiş ve o ekmeğin parçasını Paşaya vermiştir. Melek Ahmed Paşa, IV. Murad'ın elini öptükten sonra “*Padişahım bu ekmeğe kan bulaşmış, nasıl yenir?*” sorusunu yöneltince IV. Murad “*O kanlı parçadan kızım İsmihan Kaya'm hatununa gönder, yıkayıp yesin ve bir parçasını Bitlis Hanı'na ver, geri kalanını sen ye*” diye cevap vermiştir. Rüyayı Evliya Çelebiye anlatan Melek Ahmed Paşa ardından kendisinin rüya yorumcusu olmadığını altını çizerek, IV. Murad'la Revan Seferinde iken yaşadıkları bir olayı anlatmak suretiyle gördüğü rüyayı tabir etmiştir. Melek Ahmed Paşa Revan Seferi esnasında IV. Murad'ın musahibi ve çukadarıdır. Revan'ın fethinden sonra dönüşte Van Kalesine giren IV.

⁴⁸ Aslı Niyazioğlu, *a.g.m.*, s.74-75.

⁴⁹ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, C.I, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara 1999, s.323; Mehmet İpşirli, “Zekeriya Efendi”, *TDVİA.*, C.44, s.212.

⁵⁰ Abdülkadir Altınsoy, *Osmanlı Şeyhülislamı*, Ankara 1972, s.53.

⁵¹ Mehmet İpşirli, “Sun'ullah Efendi”, *TDVİA.*, C.XXXVII, s.531.

Murad burada yemek yiyip uykuya daldığında beklenmedik bir şekilde üzerindeki yorganlar yanmış ve uykudan uyandığında nöbetçinin kim olduğunu sormuş ve onun kaleden atılması emrini vermiştir. Bu sırada nöbetçi Silahtar Ağası olan Koca Nişancı Paşadır. Melek Ahmed Paşanın üstadım dediği Koca Nişancı Paşa eski silahdar Musahib Mustafa Paşa ve diğer musahiblerin araya girmesiyle kaleden atılmaktan kurtarılmış ve nişancılık göreviyle sürgüne gönderilmiştir. Kahvaltı esnasında IV. Murad altın siniden bir ekmeğin parçası ve bir mücevher sahan yemek kaldırıp Melek Ahmed paşaya hitaben “ *Melek Ahmed! Şimdiden geri yakın silahdarım olup beni bir hoşça gözet. Al şu bereketli ekmeği yiyip hayr duama devam eyle*” demiş ve paşaya bir samur kürk ve başına bir Muhammedî sarık vererek onu müstakil silahdar ve padişah musahibi yapmıştır. Melek Ahmed Paşa önceden yaşanan bu hadiseyle, gördüğü rüyayı irtibatlandırmak suretiyle yorumu şu şekilde yapmıştır. Kürt adamın pişirdiği ve Van’ın iç kalesinde IV. Murad’ın kendisine verdiği beyaz lezzetli ekmeğin Van Eyaletinin IV. Mehmed tarafından kendisine verileceği anlamına gelmektedir. Kan bulaşan ekmeğin parçasının İsmihan Kaya Sultan’a verilmesi ve onun da yıkayıp yemesi sultanın şehit olacağı anlamına gelmektedir. Kanlı ekmeğin bir parçasını da Bitlis Hanının yemesi onun Melek Ahmed Paşa eliyle şehit olacağı anlamına gelmektedir. Çünkü IV. Murad, Bitlis Hanı hakkında Melek Ahmed Paşaya şöyle demiştir. “*Ahmed sana Diyarbakır’ı verdim. Ola ki Bitlis Hanı’ndan intikam alsın. Zira Revan’dan gelirken sarayına konup 100 kese ihsan ettim. Ve 17 adet evlatlarına büsbütün zeametler bağışlayıp Van kulunun Muş haracını kendine ebedî ocaklık yoluyla hibe eyledim. Bağdad’a giderken ve gelirken gazan mübarek ola, demeye karşılamaya gelmedi. Elbette Ahmed, Bitlis Hanı’ndan intikam al.*” Melek Ahmed Paşa son olarak kanlı ekmeğin kendisinin yemesini de ömrünün sonuna geldiği ve şehit olacağı şeklinde yorumlamıştır. Evliya Çelebi, Melek Ahmed Paşaya hitaben görülen rüyayı aslında kendisinin yorumlaması gerektiğini belirtmiş ve güzel bir şekilde yorumlamıştır. Fakat Melek Ahmed Paşa kendi yaptığı yorumda direktmiş ve gördüğü rüyanın güzel yorumuna uygun bir rüya olmadığını belirtmiştir⁵².

Halkın Rüyaları

Osmanlı devleti sınırları içinde yaşayan gerek Müslim ve gerekse gayri Müslim tebaanın gördükleri bir takım rüyaların devletin resmi kayıtlarına yansması iki nedenden ötürüdür. Bunlardan ilki rüyayı gören şahısların gördükleri rüyaların içeriğinin padişah veya devlet adamlarından biriyle ilgili olması ve bu nedenle rüyayı merkeze arz ederek karşılığında bir ikram edinmek⁵³ veya başka bir amacı gerçekleştirmek istemeleridir. İncelenen rüyaların önemli bir kısmı bu türden rüyalardır. İkinci neden ise görülen rüyanın anlatılması veya *rüya ile amel edilmesi* neticesinde ortaya çıkan bir takım olumsuzlukların devlet görevlileri tarafından tespit edilmesi ve kayıt altına alınmasıdır.

⁵² Melek Ahmet Paşa’nın gördüğü rüyanın ayrıntıları için bkz. Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 1.-6. Kitaplar, Hazırlayanlar, Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 2013, C.3, s.302, 303, 304, 377-379, 381, 382, C.4, s.154, 168-169, 177-178.

⁵³ *TS.MA.d.*, 5748.

Rüyalar bazen padişahla görüşme fırsatı bulabilmenin bir aracı olarak kullanılabilir. Bu tür rüyalarda genellikle dönemin padişahı rüyada önemli bir konumdadır. Gönderilen arizalarda rüyanın tamamı anlatılmaz. Rüyanın en can alıcı noktalarının *huzur-ı hümayuna* kabul edildiklerinde anlatılacağı veya bu durumun rüyada görülen ki bu ya peygamberdir ya da bir evliyadır, tarafından istenildiği belirtilmiştir. Örneğin, Ankara'nın İskilip Kazasından Tahir Efendinin Sultan Mehmed Reşat'ın huzuruna kabul edilmesi talebini içeren arizasında, rüyada Hz. Muhammed'in görüldüğü ve padişaha selam söylediği ayrıca başkaca ifadeleri olduğu da belirtilmiştir. Rüyada geçen ayrıntıların ise *huzur-ı hümayuna* kabulü neticesinde ifade edileceği belirtilmiştir. İlgili belgenin son kısmında ise padişahla görüşme niyetinin sadece rüya içeriğini anlatmaktan ibaret olduğu başka bir amacın güdülmediğini ifade eden cümleler vardır⁵⁴.

Divriği Kazasından Deli Hasan adlı sıradan bir insanın gördüğü rüyanın devletin resmi kayıtlarına yansması, rüya ile amel edilmesi neticesinde bulunan defineyle alakalıdır. Belgeye göre, Deli Hasan üç gece üst üste rüyasında ihtiyar bir şahıs görmüştür. İhtiyar şahıs Deli Hasan'a tarlasının kenarında bir yerde ki burada yer tespitinin nasıl yapıldığına dair bir ibare yoktur, hazine olduğunu söylemiş ve ilgili mahallin kazılmasını emretmiştir. Deli Hasan ilgili yeri kazmış ve iki adet küple birlikte oldukça fazla sayıda altını çıkarmıştır. Bulduğu altınları heybesine dolduran Deli Hasan evine dönerken yolda bir çobana rastlamış ve aralarında yaşanan bir ekmek isteme hadisesi neticesinde define hadisesi sır olmaktan çıkmıştır. Çoban, Deli Hasan'ın altınları doldurduğu heybeye ekmek almak gayesiyle elini daldırınca avucuna altınlar gelmiştir. Deli Hasan durumu Çobana izah etme ihtiyacı hissetmiş ve kimseye define ile ilgili bir şey söylememesini tembih etmiştir. Belgede herhangi bir ifade bulunmamasına rağmen muhtemelen bir miktar altını da çobana vermiştir. Yaşanan bu hadise üzerinden bir müddet geçtikten sonra olay duyulmuş ve asli vatani olan Divriği Kazasında ikamet eden ve aynı zamanda Gümüşhane'de Emin olan Mustafa Paşa, Deli Hasan'ı bu gayr-i hukuki işten kurtarmak bahanesiyle amiyane tabirle kandırmış ve bir yük altını hediye namıyla İstanbul'a gönderdikten sonra kalan altınları sahiplenmiştir⁵⁵.

II. Abdülhamid'in hükümdarlığı iç ve dış siyaset açısından Osmanlı tarihinin en karışık dönemini teşkil etmektedir. Bu nedenle insanların gördükleri rüyaların içeriğinde dönemin siyasi olaylarına rastlanılmaktadır. Makedonya sorunu, Mısır sorunu gibi dış politikayla ilgili olduğu kadar iç politikada karşılaşılan sorunlara ilişkin ve II. Abdülhamid'in bu sorunların üstesinden geleceğini işaret eden rüya kayıtları mevcuttur. Bu kayıtların bir kısmının en önemli yanı genellikle siyasi rüyalarda görülen ve özel önem verilen güneş ve ay gibi sembollerin rüya içeriğinde geçmesidir⁵⁶. Yine başka bir özellik de Hz. Muhammed'in rüyalarda

⁵⁴ İ.HUS, Dosya No:176 Gömlek No:1327/Ca-25(23Ca 1327)

⁵⁵ C..ML., Dosya No:720, Gömlek No:29472.(04 M 1197)

⁵⁶ Y..PRK.AZJ. Dosya No:31 Gömlek No:57(29 Zilhicce 1312)

görülmesidir⁵⁷. Bu türden rüyaların merkeze intikal ettirilmesinin en önemli nedeni tüm belgelerde belirtilmese de rüyayı gören şahısların bir ihsan edinme amacını taşımasıdır. Örneğin Kerküklü Abdülkadir Efendinin, II. Abdülhamid'e bazı art niyetli şahısların kötülük yapacaklarına dair gördüğü rüyanın giriş kısmında memuriyet talebinin olduğu anlaşılmaktadır⁵⁸. Kâtip-i hususi merhum Mehmed Reşid Beyin dayısı olan Abdülkadir Efendi gördüğü rüyasında güya Kerkük'de İmam-ı Kasım Camiinde Cuma namazını eda etmek üzereyken sağ tarafında zuhur eden bir zat ile mübahaseye girişmiştir. Zat kendisine ne ile meşgul olduğunu ve memuriyete gidip gitmediğini sormuştur. Abdülkadir Efendi o esnada yeğeni olan Reşid Bey'in de Kerkük'de olduğunu ve güya II. Abdülhamid tarafından görevden uzaklaştırıldığını ve kendisinin de dayısı olmasından ötürü korkusundan İstanbul'a gidemediğini ve bundan ötürü memuriyet talep edemediğini cevap olarak vermiştir. Zat kendisine memuriyet için müracaat etmesini hususunda ısrar etmiştir. Nitekim rüyanın devamında Abdülkadir Efendi huzur-ı hümayuna çıkmış ve o zatın da II. Abdülhamid'in yanında oturduğunu görmüştür. O esnada dört beş köpek II. Abdülhamid'e saldırmış ve kendisi bu köpeklerle mücadele ederek onları İstanbul dışına çıkarmıştır. Bu rüyanın gerçekten görülüp görülmediğinden emin değiliz. Fakat kayıtlardan yalancı rüya tertip ederek ihsan almayı alışkanlık haline getiren bazı şahısların varlığını tespit edebilmekteyiz. Bu şahısların takip edildiği ve haklarında gereken tahkikatın yapıldığı belgelere yansımıştır⁵⁹. Dönemin hatıralarında bazı subayların gördüklerini iddia ettikleri uydurma rüyaları padişaha arz ederek terfi aldıkları dile getirilmiştir. Örneğin, Rumeli Beylerbeyi payelilerinden Arap Hakkı Paşa Hicaz Valiliğine tayin olununca vezirlik rütbesi alma hayaline kapılır. Gördüğü rüyanın Abdülhamid'e ulaşmasını sağlar ve ardından hem vezirlik hem de birinci rütbeden Osmânî nişanı alır. Hakkı Paşanın dostu Halepli Ebulhüdâ Efendi de yükselmek için aynı yolu takip eder⁶⁰. Kaybedilen bir takım toprak parçalarının II. Abdülhamid zamanında yeniden Osmanlı İmparatorluğu'na kazandırılacağına vurgu yapan rüya kayıtları olduğu gibi iç siyasette II. Abdülhamid'e muhalefet edilmemesine ve muhalefet edenlerin de başarılı olamayacağına dair rüya kayıtları da bulunmaktadır. Medine şehrinin Şafii Müftüsü Seyyid Ahmed 27 Eylül 1906 yılında rüyasında kutb-i zamanı görmüş ve gördüğü rüyanın ayrıntılarını kaleme alarak İstanbul'a göndermiştir. 29 Zilhicce 1324(13 Şubat 1907) tarihli belgeden anlaşıldığı üzere o tarihlerde Medine şehrinde, II. Abdülhamid'in sağlık ve sıhhati için *buhari-i şerif* kıraat olunmaktadır. Müftü Seyyid Ahmed o günlerde gördüğü rüyada Medine şehrinde *ravza-i mutahharada* geceleyin bir grup Müslüman'ın *buhari-i şerif* kıraat ettiklerini görmüş ve topluluğa dahil olmuştur. Topluluk içinde ki yüce bir zat dikkatini çekmiş ve kim olduğunu yanındaki şahsa sorduğunda *kutb-ı zaman* olduğunu öğrenmiştir. Buhari-i şerif

⁵⁷ Hz. Muhammed'in gördüğü rüyaların yaygınlığı "kim ki beni düşünde gördü, ol gerçek gördü, zira şeytan benim suretime giremez" şeklinde ki hadis-i şeriften ötürü pek de şaşkınlıkla karşılaşılabilecek bir durum değildir. Cemal Kafadar, a.g.e., s.142.

⁵⁸ Y..PRK.AZJ. Dosya No:19, Gömlek No:80(30 Zilhicce 1308)

⁵⁹ Yalancı rüya tertip eden Kerküklü Şeyh Abdülfettah Efendi hakkında tahkikat yapılması hakkında bkz. BEO., Dosya No:1254, Gömlek No:94009(27 Şaban 1316)

⁶⁰ Metin Kayahan Özgül, *Türk Edebiyatında Siyasi Rüya*, Ankara 1989, s.14, dipnot:30.

kıraatinin bitimini müteakip kutb-ı zamanın yanına giderek elini öpmüş ve kıraatin sebebini kendisinden sual eylemiştir. O da “*siz gündüz ne niyet ile okuyorsanız biz de gece o niyet ile okuyoruz.*” cevabını vermiştir. Rüyada Kutb-ı zaman, müftü Seyyid Ahmed’e, II. Abdülhamid’in Osmanlı tahtına geçmesindeki gayenin devletin eski ihtişamını iadeye yönelik olduğunu ayrıca Mısır ve Rumeli’nin de Osmanlı topraklarına katılacağını bildirmiştir. Ayrıca bu söylenenlerin II. Abdülhamid’e anlatılmasını ve kendisine muhalefet edenlerin de başarılı olamayacağını da bildirmesi istenmiştir⁶¹ Yine Harputlu Ali Rıza adındaki bir şahsın gördüğü ve tabirini de yapmak suretiyle gönderdiği 22 Ra 1305/8 Aralık 1887 tarihli rüya kaydında Mısır’ın Osmanlı İmparatorluğu’na dâhil olacağı belirtilmiştir. İlgili rüyaya göre II. Abdülhamid Mısır memleketinin ortasında bir küçük dağ üzerinde bulunan kürsüde otururken Mısır halkı da ellerinde bulunan silahları getirip teslim ediyormuş. II. Abdülhamid halka ihsanlarda bulunuyormuş ve halkın bir kısmı bu ihsanları kabul ederken bir kısmı da kabul etmiyormuş. Son olarak Mısır halkının içinde pek çok kadının da bulunduğu belirtilmiştir. Ali Rıza gördüğü rüyanın tabirinin güneş gibi zahir ve bahir olduğunu belirterek en yakın zamanda Mısır’ın tahliye edileceğini ve II. Abdülhamid tarafından bir emir gönderileceğini bildirmiştir⁶².

II. Abdülhamid döneminde devletin resmi kayıtlarına yansıyan rüyaların içinde en ilginç, tarihi de belirtilmek suretiyle padişaha bir suikast düzenleneceği bilgisi ile ilgili olanıdır⁶³. Rüya Almanya’da Jozef Clain adında bir Alman tarafından görülmüştür ve orada bulunan Osmanlı sefirine de rüya rapor edilmiştir. Fakat sefir rüya ile ilgili bilgileri İstanbul’a göndermemiştir. Rüya sahibi, sefirin devlet merkezini bu konuda bilgilendirmemesine gerekçe olarak belki de gördüğü rüyaya ehemmiyet verilmemesini göstermiştir. Jozef Clain, 26 Eylül 1905 tarihinde rüyasında, 7 T. Evvel 1905 tarihinde II. Abdülhamid’e bir suikast düzenleneceğini görmüştür. Rüyanın ne şekilde görüldüğü, bu suikastın bir yorum mu yoksa aynen mi görüldüğü ile ilgili belgede herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Belgede en dikkati çeken nokta rüyayı gören şahsın suikast tarihi olarak belirtilen zamanda gerekli tedbirlerin alınması hususunda gösterdiği çabadır. Bu çabayı içeren ifadeler belgede şu şekildedir:

“Her insan bir dereceye kadar kendi hayatını muhafaza etmeğe muktedir bulunduğundan ihtarının nazar-ı itibara alınmasını ve reddedilmemesini ısraren rica ediyorum. İhtarına ehemmiyet verilmeyecek olursa yevm-i mezkûrda zat-ı şevket-i şahane-i padişahiye bir fenalık olacağından pek ziyade havf ediyorum.”

Gördüğü rüyanın gerçekliği üzerine de şu beyanda bulunmuştur: “...Çünkü hangi sebepten dolayı uzak bulunan Almanya’da bulunduğum halde bunu rüyada görmüş olayım? Sizin vatanınız ile asla münasebetim yok ve memleketinize ecnebi bulunduğum cihetle zat-ı şahanenin hayatta bulunup bulunmamasında hiçbir menfaatim yoktur. Fakat ihtiyat ve zekâvet sayesinde tehlikenin ber-taraf

⁶¹ Y..PRK.AZJ. Dosya No:52 Gömlek No:15(29 Zilhicce 1324)

⁶² Y..PRK.AZJ. Dosya No:12 Gömlek No:63(22 Rebiü’l-evvel 1305)

⁶³ Y..PRK.HR.. Dosya No:34 Gömlek No:90(06 Ş 1323)

olunabileceğinden fevkalade eminim. Yoksa hangi sebepten dolayı uzak bir memlekette olan ecnebi bir adam on iki gün evvel bunu rüyasında görmüş olsun.”

Esasında, II. Abdülhamid hem iç hem de dış siyasette uyguladığı politikalar sonucunda tepki çekmiş ve kendisini ortadan kaldırmaya yönelik olarak pek çok suikast planının öznesini oluşturmuştur⁶⁴. Bu suikast planlarının bir kısmı onun saltanatı sonlandırmak ve yerine V. Murad'ı ya da Reşad Efendi'yi geçirmek amacıyla tasarlanmışken bir kısmı da düzenlerini bozduğu Ermeni, Bulgar, Rus ve diğer yabancı komiteler tarafından tasarlanmıştır. Bunlar içinde özellikle Ermeniler tarafından düzenlenenlerin sayısı oldukça fazladır ve en yaygın bilineni Yıldız Camiine düzenledikleri bombalı saldırıdır. Planlanan suikastların haricinde asılsız ve hayal ürünü olanlar da bulunmaktadır. Yıldız Sarayına hayal ürünü olan pek çok suikast jurnali ulaşımıştır. Her an suikasta uğrayacağı veya tahttan indirileceği korkusuyla yaşayan II. Abdülhamid bu türden ilk bakışta hayal ürünü oldukları anlaşılan suikast ihbarlarını bile dikkatlice tahkik ettirmiştir. Yukarıda anlatılan ve rüya motifi içerisine yerleştirilen suikast ihbarının da hayal ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bu asılsız ve hayal ürünü olan suikast ihbarını diğerlerinden ayıran en önemli özellik bir yabancı tarafından görülmesi ve belgeye yansıdığı kadarıyla rainin bir beklentisinin olmaması durumudur. Devletin resmi kayıtlarına geçen bu rüyanın içeriğinden Abdülhamid'in bilgisi olup olmadığı konusunda kesin bir çıkarımda bulunmak güç görünmektedir. Bazı kaynaklarda Abdülhamid'in devlet merkezine intikal eden tüm resmi yazışmaları takip ettiği hususunda bilgiler bulunmaktadır⁶⁵. Bu bilginin doğruluğunu kabul edecek olursak ilgili rüya Abdülhamid'in bilgisi dâhilindedir. Fakat olası olan bu bilgilenme beraberinde başka bir sorunu doğurmaktadır. Abdülhamid rüyada belirtilen olası suikast tarihinde neler yaptı. O dönemin şartları ve Abdülhamid'in içinde bulunduğu psikolojik durum göz önünde tutulduğunda, sultanın o tarihte zaten çok fazla ayrılmadığı Yıldız Sarayından hiç çıkmadığı ve birtakım ek güvenlik önlemleri aldırıldığı düşünülebilir.

Rüyaların Etkisi

Rüyalar, tarihin her devrinde çeşitli güç kesimleri tarafından bir takım ideolojik görüşlerin benimsetilmesi ve devamlılığının sağlanması noktasında kullanılmıştır. Bu değerlendirme rüyalara verdikleri önemden ötürü sadece doğu toplumlarını kapsamamaktadır. Batı tarihinin farklı dönemlerinde rüya farklı birçok dini, siyasi ve etnik sembollerle ilişkili hale gelmiş ve sosyal düzeni tasdik edici ve meşrulaştırıcı bir bilgi sistemi olarak işlev görmüştür⁶⁶.

Özellikle devletlerin siyasi ve askeri olarak güç durumda oldukları dönemlerde rüyaların etkisinin arttığı görülmektedir. 1828-1829 Osmanlı-Rus harbi

⁶⁴ Nurdan İpek, “Namlunun Ucundaki Padişah: II. Abdülhamid'e Karşı Planlanan Suikastler”, *Türkiyat Mecmuası*, C.22, S. 1, İstanbul 2012, s.31-59.

⁶⁵ Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul 2012, s.172,173,176.

⁶⁶ Susan Parman, *Rüya ve Kültür, Batı Entelektüel Geleneğinin Antropolojik İncelemesi*, Ankara 2001, s. 4. Parman'ın eseri Yunan-Roma dönemlerinden günümüze kadar batı kültüründeki rüya ile ilgili kavramlar hakkında tarihi ve antropolojik bir araştırmadır.

öncesinde devletin durumu harp için elverişli değildi. Yeniçeri ordusu kaldırılı iki yıl olmuştu ve bu iki yıl içinde yeni ve düzenli bir ordunun kurulması için yapılan hazırlıklar yetersizdi. Osmanlı donanması Navarin'de batırıldığı için devletin deniz kuvveti de yok denecek kadar azdı. Dönemin padişahı II. Mahmud'un yanında kredisi olan devlet adamlarından Pertev Paşa bütün bu olumsuz şartlara rağmen Rusya ile harbe girişilmesi gerektiğini savunuyordu. Harbi isteyen Pertev Paşanın taraftarları da rüya tabir ettirerek harbin zaferle son bulacağına ve hatta Kırım'ın bile Ruslardan geri alınacağına inanıyorlardı⁶⁷. Yine, 1877'de Rusya'nın, Babıâli'ye karşı harp kararını bir beyanname ile Avrupa'ya bildirmesi neticesinde ve Abdülaziz'in tahttan indirilmesinden sonra Osmanlı Devleti'nde meydana gelen büyük çapta iç ve dış buhranlar halk şuru üzerinde büyük tepkiler oluşturmuş, İstanbul konferansı ile onu takip eden olaylar son derece hassas ruh halleri ile takip edilmeye başlanmıştı. Bu nedenle harp halk tarafından korku ve ümitsizlik ile değil cesaret ve şevkle karşılanmıştır. Burada önemli olan faktörlerden biri gazetelerin yaptıkları mübalağalı yayınlardı. Diğer ise halkın maneviyatını artırmak amacıyla saraydan yardım gören şeyhlerin ve dervişlerin ipe sapa gelmeyen kehanetleri idi. İçlerinden bazıları Sen-Petersburg ve Moskova kiliselerinde ezan okunduğunu rüyalarında gördüklerini halka ilan etmişlerdi⁶⁸.

Rüyaların farklı coğrafyalara taşınmasında etkili olan unsurların başında posta ve telgraf alanındaki gelişmeler gelmektedir. Merkezi devletlerde önemli bir yer işgal eden telgraf teşkilatı, II. Abdülhamid döneminde özellikle istihdam edilen telgrafhane memurlarının sayısı bakımından gelişme göstermiştir⁶⁹. Yine II. Abdülhamid dönemi özelinde mevcut rejimin özelliklerinden kaynaklanan bir takım kurumların çalışma biçimleri de rüyaların hem farklı coğrafyalara taşınmasına hem de etkilerine önemli katkılar sağlamıştır.

Sıradan insanların rüyalarının etkisi büyük çoğunlukla görüldüğü mahalde görenin yakın çevresiyle sınırlıydı. Devlet merkezine intikal eden rüyaların da etkisi sadece bir mekân değişikliğinden ibaret kalıyordu. Fakat bazı rüyalar içerik olarak basit görülsede hem mekân hem de etkilediği insanların sayısı itibarıyla etkileri geniş olabilmekteydi. Burada etkili olan en önemli faktör bir takım siyasi, sosyal olayların da görülen rüya ile birlikte değerlendirilmesidir. 28 Kanun-i Sani 1897 tarihinde Sofya'da *Svoboda Gazetesi'nde* yayınlanan bir haber II. Abdülhamid'e sunulmak üzere tercüme edilmiştir⁷⁰. İlgili haberin tercümesinde İstanbul'dan alınan bir telgraftan anlaşıldığına göre bir Türk zabiti, rüyasında gördüğü bir şahıs tarafından, "*Kâfirleri katletmek zamanı gelmiştir.*" bunun için "*Eyüb Camiine git ve Hz. Eyüp'ün yatağanını al*" şeklinde uyarılmıştır. Girişinde bu rüyanın kullanıldığı haberin devamında, Makedonya Kıtasının her tarafında ahali-i İslamiye'den bir işaret beklenildiği ve bu işaret verilir verilmez bir gece bütün Hristiyanların katledileceği yazılıdır. Gönderilen telgrafta bu işaretle ilgili olarak bilgi talep

⁶⁷ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.V s.119.

⁶⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, s.40- 42.

⁶⁹ Ali Akyıldız, *a.g.e.*, s. 170-171.

⁷⁰ A.}MTZ.(04), *Dosya No: 41, Gömlek No: 17*(13 Ramazan 1314); A.}MTZ.(04) *Dosya No: 40, Gömlek No: 110*(24 Şaban 1314)

edilmiştir. Aslında zabitin gördüğü rüya belki de gazetecilik mesleğinin bir gereği olarak ilgili yazıya dikkat çekmek için girişte kullanılmıştır. Fakat yazının devamında öngörülen diğer bir takım olaylarla birleşince okur için belki de çok anlamlı hale gelmektedir. Yine yazının devamında *Girit ianesi* olarak para toplandığı ve Türklerin revolverler tedarik etmekte oldukları gibi bilgiler de Hristiyanları ortadan kaldırmak için yapılan hazırlıklar olarak görülmüştür. Görülen rüyanın ilişkili olduğu Makedonya bölgesi Osmanlı devleti için önemli bir bölgeydi. Anadolu'dan yapılan göçlerle bölgenin etnik yapısı oldukça değişmişti. Makedonya'da Türklerin yanı sıra Rumlar, Bulgarlar, Sırlar, Ulahlar, Arnavutlar ve Yahudiler de yaşamaktaydı. Bu milletlerin her birinin Makedonya üzerinde farklı emelleri bulunmaktaydı⁷¹. Rüyanın etkisini gösterdiği Bulgaristan Prensiğinin de asıl hedefi büyük Bulgaristan'ı gerçekleştirmektir. Bunun yolu da Makedonya'nın ele geçirilerek Ege Denizi'nde kıyıya sahip olunmasından geçiyordu. Özellikle 1901 yılından sonra bölge oldukça karışmış Bulgar, Sırp ve Yunan çeteleri hükümetlerinin destekleriyle bölgede dehşet saçmaya başlamışlardır. Batıda bu durum çok farklı algılanıyordu. Gazetelerin yazdıklarına göre insafsız, zalim ve Hristiyanların katili Türkler Makedonya'da katliam yapmaktaydılar⁷². Makedonya sorunu ile ilişkilendirilen rüyanın gerçekte görülüp görülmediğini bilemiyoruz. Fakat 1897 yılında dünya kamuoyunun gözünü Makedonya'ya çevirmek ve bölgeye bir an önce müdahale edilmesini sağlamak amacıyla bir gazete yazısında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Rüyanın devletlerin dış politikaları üzerinde etkili olacağını söylemek imkânsızdır. Bununla beraber halk nazarında oldukça dikkat çekebileceğini söylemek mümkündür.

Görülen bazı rüyaların neticesinde toplum hayatında bazı yasaklamalara ve düzenlemelere de gidildiği görülmektedir. İran tarihinden buna ilginç bir örnek Şah Tahmasb'ın 1565'te ülkede bütün vergileri, gördüğü bir rüyanın etkisiyle kaldırmasıdır⁷³. Osmanlı tarihinde de Rus ve Avusturya savaşları esnasında bir rüyanın etkisiyle toplum hayatında bazı yasaklamalar yaşanmıştır. Tırhala Şeyhi Hacı Mustafa adlı bir şahıs şeyhülislama başvurarak Hz. Muhammed'i rüyasında gördüğünü ve kendisine: "*Yarın şeyhülislama git. Benim emrimi tebliğ et. Aklın ve şer'in yasak ettiklerini menetsin, halka takatinden ziyade teklifler yükletmesin. Zaferin birinci sebebi olan birlik ve beraberliğe riayet edilsin. Böylece inşallah Allah'ın yardımıyla düşman kahrolur.*" dediğini yemin etmek suretiyle haber vermişti. Durum dönemin padişahı III. Selim'e arz olunmuş ve Hristiyanlar için surlar dışından birkaç tanesi bırakılıp geriye kalan bütün meyhaneler ve fuhuş yuvaları kapatılmıştır. Birkaç kötü kadın umumî yerlerde ibret için asılmıştı⁷⁴. III. Selim'in bu rüyaya gerçekten inandığı sadrazamın telhisine yazdığı "*Tırhala şeyhinin vakı'ası sahihdir*" hattından anlaşılmaktadır. III. Selim İçki tüketiminin önüne geçmek ve fuhşun önlenmesi amacıyla emrettiği hattında "*bunların men'ini ben size söyledim. Huzur-u rabbü'l-âleminde sizden sual olunur*" demek suretiyle

⁷¹ Vahdettin Engin, *II. Abdülhamid ve Dış Politika*, İstanbul 2005, s.32-36.

⁷² Vahdettin Engin, *a.g.e.*, s.34, 35.

⁷³ Tufan Gündüz, "Tahmasb", *TDVİA.*, C.39, s.415.

⁷⁴ *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.V, s. 2720.

de sorumluluktan kurtulduğunu ifade etmiştir. Burada görüldüğü üzere Tırhala Şeyhi Hacı Mustafa'nın rüyası içki tüketimi ve fuhşun yasaklanmasına yönelik alınan önlemleri tetikleyen bir unsurdur. Esasında 18. Yüzyılın sonlarına doğru İstanbul'da Müslümanlar arasında içki tüketimi ve fuhuş vakalarında gözle görülür bir artış yaşandığı bilinmektedir ve alınan önlemlerin de asıl nedeni budur⁷⁵.

Gördüğü bir rüya neticesinde birçok yer dolaşan ve gördüklerini kaleme alan Evliya Çelebinin seyahatnamesinde de çeşitli rüya kayıtları bulunmaktadır. Ankara'nın manevi önderlerinden olan Er Sultan'ın türbesinde gördüğü rüyada Er Sultan Evliya Çelebi'ye pek çok nasihatte bulunmuş ayrıca dönemin Ankara Paşasının da kaleye kapanmak suretiyle celali olup halka eziyet etmemesini de istemiştir. Evliya Çelebi daha sonra rüyasını Ankara Paşasına anlatmış o da *"tam bir sıdk u hulüsa malik bir tevbe ile Allah'a dönün"* ayetini okuduktan sonra bölükbaşılara, sekban ve sarıca askerlerine verilen cebehane tüfenkleri ve silahları geri getirmelerini emrederek, Ankara Kalesine kapanarak celali olmanın kendilerine haram olduğunu ifade etmiştir. Aklında Ankara'ya kapanıp celali olmak düşüncesi olan Paşa, Evliya Çelebiyle olan görüşmesinde kendisinin de benzer rüyayı gördüğünü söylemiştir⁷⁶. Böylece Er Sultanın rüyada yaptığı uyarılar sonucu Ankara paşası celali olmaktan vazgeçmiştir. Osmanlı Devleti'nde çıkan celali isyanlarının en önemli liderlerinden olan Karayazıcı Abdülhalim, devletle olan mücadelesinde etrafına daha fazla adam toplamak için gördüğü veya sonradan uydurduğu bir rüyayı çevresine yaymıştır. Rivayete göre Hz. Muhammed rüyada Karayazıcı'ya *"adl ü dâd ile devlet verildiğini"* söylemiştir⁷⁷.

1850 yılında Yanya, Tırhala ve Selanik gibi Rumeli Vilayetlerinde bulunan Rumlar, Museviler aleyhinde *"iğneli fiçi"*⁷⁸ hikâyeleriyle dolu bir sürü şikâyet dilekçesini İstanbul'a göndermişlerdir. Dilekçelerde *"Meryem Ananın bir kadın ve çocuğa rüyada görüldüğü, Yahudilerle ticaret yapılmamasını kendilerine tembih ettiği"* belirtiliyordu⁷⁹.

Kur'an'da adı geçen peygamberlerin hepsi de rüyalara girebilmektedir. Bu türden rüyaların tabiri de adı geçen peygamberlerin, Kur'an'da veya eski efsanelerde değinilen özellikleri ile ilişkili olarak yapılır. Geleneksel yorumculukta bu peygamberler arasında en önemli yer kaplayan Hz. İsa'dır. Nablusi'nin eserinde Hz. İsa'nın görüldüğü rüyaların tabirinde şunlar belirtilmiştir: Hz. İsa'yı rüyasında gören insan pek çok iyiliğe kutsanmış bir insandır ve kendisine şifa verme sanatı da bahşedilecektir⁸⁰. Bu konu ile ilgili ilginç bir örnek 1902 yılında İstanbul'da

⁷⁵ İçki ve fuhuş yasağı ile ilgili olarak bkz. Osman Köse, "XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devleti'nde Bir Uygulama: İstanbul'da İçki ve Fuhuş Yasağı", *Turkish Studies*, Volume 2 /1 Winter 2007, s.117.

⁷⁶ Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi* 1.-6. Kitaplar, Haz: Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 2013, C. 2, s.292-293.

⁷⁷ *Târih-i Selâniki*, C.II, s.834,837.

⁷⁸ *Hayat Tarihi Mecmuası* S. 5, Mayıs 1974, s.63-64.

⁷⁹ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul 2002, s.94-95.

⁸⁰ A. Schimmel, *a.g.e.*, s.172

yaşanmıştır⁸¹. Yenimahalle'de bulunan Rum Kilisesinin rahibi rüyasında Hz. İsa'yı görmüş ve kendisine onun tarafından hastaları iyileştirmek için izin verildiğini etrafına duyurmuştur. Halktan hasta olan veya bir hastası olanlar, gerek Müslim ve gerekse gayri Müslim olsun kiliseye giderek şifa beklentisi içine girmişler ve geceleri kilisenin içinde yatmışlardır. Halk tarafından kiliseye *şifa kilisesi* adı verilmiştir. Belgede ayrıca Müslüman kadınların da kiliseye şifa bulmak için gittiklerine ayrı bir önem verilmiştir. Yine Şura-yı Devlet azasından Abdulgani Paşanın da evladını kiliseye şifa bulması için gönderdiği belirtilmiştir. Rahibin bu rüyasının, menfaat teminine yönelik bir hareketin alt yapısını oluşturduğu anlaşılmaktadır. Rahibe ne türden bir ceza verildiği veya bu olayın nasıl sonuçlandığı ile ilgili olarak belge sessiz kalmaktadır. Şüphesiz rahibin bu davranışı kiliseye şifa bulmak için Müslüman halktan kimsenin gitmemesi durumunda, Osmanlı resmi makamlarına yansımayacaktır. Fakat sorun sağlık olunca günümüzde de olduğu gibi insanlar dini inançlarını, maddi imkânlarını aşma noktasında pek de zorlanmamaktadırlar. Buna dair ilginç bir örnekte 1861 yılında Silistre'de yaşanmıştır. Angel adlı bir gayr-i müslime rüyasında Bulgarca olarak (belgenin ifadesiyle), o civarda bulunan bir kuyu suyunun her türlü hastalığı iyi ettiğine dair bilgi verilmiştir. Bu haberin yayılmasıyla bir iki ay müddetinde 5000-6000 civarında kadınlı erkekli gruplar şifa bulmak amacıyla bölgeye akın etmiştir. Belgeden anlaşıldığı üzere Viyana'dan bile şifa bulmak amacıyla Silistre'ye gelenler olmuştur. Devlet merkezi bu insanların beyhude yere harcama yaptıkları bir tarafa işlerinden ve güçlerinden de olduklarını belirterek ve daha da önemlisi hangi milletten olursa olsun herhangi bir vesile ile etrafına insanları toplayanların bulunduğu yerden başka bir yere sürülmesi gerektiği düşüncesiyle bütün bu yaşananlara gördüğü bir rüya sonucu sebep olan Angel'in *bila-müddet* Rodos Adasına sürülmesine karar vermiştir.⁸²

Görülen rüyaların anlatılması önceden yaşanan bir takım olayların da etkisiyle toplumsal bir takım olumsuzluklara da neden olmaktadır. Galata'da Emekyemez mahallesinde Anber Sokakta 16 numaralı dükkânda kiracı olarak marangozluk yapan ve İtalyan asıllı olan Galvandi gördüğü bir rüyayı tabir etmesi için birine anlatırken başka bir şahsın konuşulanları duyarak etrafa yayması bir takım olaylara neden olmuştur⁸³. Galvandi rüyasında kendisini bir ateş içinde görmüş ve sabahleyin dükkânını açtıktan sonra rüyasını komşusu Mücellid Raşit Efendiye anlatarak tabir etmesini kendisinden rica etmiştir. Mücellid Raşit Efendiye ayrıca bir buçuk sene önce gördüğü benzer bir rüyayı da anlatmıştır. Galvandi, Kala kapısı civarında ikamet eden ahabından Tesviyeci Josef'in evinde misafir iken benzer bir rüya görmüş ve ayrılacağı gece mahallede bir evde yangın çıkmıştır. Galvandi ile Mücellid Raşit Efendi arasında geçen konuşmaları duyan Yahudi Avram adında bir şahıs ise yaşananları bütün mahalle ahalisine anlatmıştır. Dükkânının bulunduğu mahalle ahalisinin büyük kısmı Müslümandır. Mahallede

⁸¹ Y..PRK.ŞH.. Dosya No:12 Gömlek No:9.(4 Safer 1320); Faiz Demiroğlu, *Abdülhamid'e Verilen Jurnaller*, İstanbul 1955, s.81-82.

⁸² A.)MKT.MVL., Dosya No:133, Gömlek No:69 (17 R 1278)

⁸³ Y..PRK.ZB. Dosya No:7 Gömlek No:4 (04/Ca/1308)

bulunan evler ahşap olup birbirlerine yakın inşa edilmiştir. Galvandi birkaç gün evvel kiracısı olduğu dükkânın sahipleriyle kira meselesi üzerine tartışmış ve intikam almak niyetiyle böyle bir şeyi yapmış olabileceği belgede ihtimal olarak belirtilmiştir. Yapılan tahkikat neticesinde şahıs ve olayla ilgili olarak şu bilgilere ulaşılmıştır. Galvandi İstanbulludur ve 28 yaşındadır. Babası İtalyalıdır. 5-6 yıldan beri yukarıda belirtilen mahalde marangozluk yapmaktadır. Tepebaşında Millet Bahçesinin arka tarafında mezarlık içerisinde, 45 numaralı hanede ailesiyle birlikte ikamet etmektedir. İşyle gücüyle uğraşan biridir ve belgenin ifadesiyle *şehirli takımdan* değildir. Dükkânında 70-80 liralık malı sigortasızdır. Galvandi'nin dükkânında marangozluk mesleğinin bir gereği olarak bulunan talaşın da yangın için tedarik edilmiş olabileceği ihtimali bütün mahalleliyi telaşa sürüklemiştir. Mahalle ahali bu endişelerine binaen Galvandi'nin dükkânından çıkarılması için Beyoğlu Mutasarrıflığına başvurmuştur. Fakat yapılan tahkikat neticesinde Galvandi'nin dükkân kirası üzerine yaptığı tartışmanın asıl dükkân sahibi ile değil onun bilgisi dâhilinde olmayan küçük biraderi ile olduğu ortaya çıkarılmıştır. Galata Komiserliği tedbir olarak ilgili mahallede olayın yaşandığı günün gecesinden sabaha kadar devriye attırılmış ve herhangi bir olay gerçekleşmemiştir.

Bir takım doğal afetlerin gerçekleşeceğine yönelik rüya kayıtlarına da rastlanılmaktadır. İlgili rüya kayıtlarında bu afetlerin önlenmesine yönelik yapılacak dini ritüellerin de belirlendiği dikkat çekmektedir. Örneğin 29 Zilhicce 1310(14 Temmuz 1893) tarihli Trablusgarp Vilayetinden gelen bir telgrafta, Bingazi'den gelen bir şeyhin Trablusgarp Vilayetinde kuraklık olacağına dair bir rüya gördüğü anlaşılmaktadır. Rüyayı gören şeyh bu afetin defii için Turgut Paşa Camiinde mevlit okutulmasını, bir gün oruç tutulmasını, tatlı yenmemesini ve kadınların ellerine kına koymaları gerektiğini vurgulamıştır. Trablusgarp vilayetinde 1870-1872 yıllarında ortaya çıkan kuraklık ve sonrasında yaşanan kıtlık yöre halkını hayli sıkıntıya soktuğundan⁸⁴ bu afetin defii için zaten her sene mevlid-i şerif okunduğu belgeden anlaşılmaktadır. Trablusgarp Valisi şeyhin önerdiği oruç ve kına bahislerine yönelik halka bir şey duyurmadığını zaten her sene mutad üzere yapılan mevlid-i şerif tamamlandığından rüyanın halk nazarında etkisinin kalmadığına yönelik bilgileri ilgili telgrafta geçen diğer ayrıntılardır⁸⁵.

Rüyalar, keyfine göre insanları sevindiren ya da üzen somut bir varlık olan şahıslar olarak da görülmüştür. Türk Sufi Şeyhi Muzaffer Özak'ın aktarmış olduğu rüya bu anlayışı desteklemektedir. İlgili rüya da bir çingene bir sufi şeyhine uğrarmış ve şeyh de ona genellikle ufak bir sadaka verir gönderirmiş. Bir gün bu çingene şeyhe onu çok şaşırtan bir rüyasını anlatmış. O sıralarda yüksek mevkideki bir memurun oğlu da şeyhe uğrarmış, çünkü babasının isteği ile haftalık harçlığını şeyhten almış. Şeyh memurun oğluna haftalık harçlığı ile çingenenin rüyasını satın almayı düşünüp düşünmediğini sormuş. Memurun oğlu istemese de razı olmuş. Daha sonra rüyayı satın alan genç öğrenmiş ki çingene rüyasında sadrazam olduğunu görmüş. Rüyayı şeyhin emriyle satın alan genç daha sonra gerçekten

⁸⁴ Mehmet Yavuz Erler, *Osmanlı Devleti'nde Kuraklık ve Kıtlık Olayları(1800-1880)*, İstanbul 2010, s. 130-131.

⁸⁵ *Y..PRK.UM., Dosya No:27, Gömlek No:10(29 Zilhicce 1310)*

sadrazamlık görevine getirilmiştir⁸⁶. Bu şahıs II. Abdülhamid'in meşhur sadrazamlarından olan Said Paşa'dır. Buradan anlaşıldığı kadarıyla rüyalarla pazarlık bile edilebilir.

Bazı Sosyal ve Dini İçerikli Binaların Yapımı ve Mezar Yerlerinin Tespiti ile İlişkilendirilen Rüyalarda

Bir takım sosyal içerikli, dönemine göre oldukça öneme haiz işlerin başlangıçları da bir rüya ile başlamaktadır. 1900 yılında görülen bir rüya Bağdat demiryolu inşaatına başlanması ile bağdaştırılmıştır. 1923 yılında yayınlanan *Kenzü'l-menâm* adlı eserde yazar, 1902 yılıyla ilgili açıklamalarının sonuna kendisinin gördüğü bir rüyayı kaydetmiştir. Rüyasında Kâbe civarında bulunduğunu ve o sırada oranın çok kalabalık olduğunu görmüştür. O sırada kalabalıktan biri "*halife geliyor!*" diye seslenmiş ve o sırada kalabalık iki yana çekilerek Kâbe'den Bâbü's-selama bir yol açılmıştır. Gelen halifenin kim olduğunu merakla bekleyen yazar, II. Abdülhamid'in sağ elinde bir anahtarla Bâbü's-selam kapısından içeri girdiğini görmüştür. II. Abdülhamid o sırada Kâbe'ye yönelerek elindeki anahtarla kapısını açmış ve orada bulunan insanlara "*ben kapıyı açtım siz de gelip ziyaret edin.*" demiştir. Yazar uyandığında bu rüyayı II. Abdülhamid'in hac yolculuğunu kolaylaştıracağı şeklinde yorumlamış ve rüyanın görülmesinden kısa bir süre sonra Hicaz demiryolunun yapımına başlanılmıştır⁸⁷. Medine şehrinin Şafii Müftüsü Seyyid Ahmed'in rüyası da, II. Abdülhamid dönemindeki demiryolu yapım çalışmaları ile ilgilidir. 29 Zilhicce/ 1324(13 Şubat 1907) tarihli belgeden anlaşıldığı üzere o tarihlerde Medine şehrinde II. Abdülhamid'in sağlık ve sıhhati için *buhari-i şerif* kıraat olunmaktadır. Müftü Seyyid Ahmed o günlerde gördüğü rüyada Medine şehrinde *ravza-i mutahharada* geceleyin bir grup Müslümanın *buhari-i şerif* kıraat ettiklerini görmüş ve topluluğa dahil olmuştur. Topluluk içinde ki yüce bir zat dikkatini çekmiş ve kim olduğunu yanındaki şahsa sorduğunda *kutb-ı zaman* olduğunu öğrenmiştir. Buhari-i şerif kıraatinin bitimini müteakip kutb-ı zamanın yanına giderek elini öpmüş ve kıraatin sebebini kendisinden sual eylemiştir. O da "*siz gündüz ne niyet ile okuyorsanız biz de gece o niyet ile okuyoruz*" cevabını vermiştir. Rüya Kutb-ı zaman, müftü Seyyid Ahmed'e, II. Abdülhamid'in Osmanlı tahtına geçmesindeki gayenin devletin eski ihtişamını iadeye yönelik olduğunu ve hicaz demiryolunun Yemen'e kadar uzayacağını ayrıca Mısır ve Rumeli'nin de Osmanlı topraklarına katılacağını bildirmiştir. Ayrıca bu söylenenlerin II. Abdülhamid'e anlatılmasını ve kendisine muhalefet edenlerin de başarılı olamayacağını da bildirmesi istenmiştir⁸⁸.

Kuruluşu hatıralara ve birbiriyle örtüşmeyen öykülere dayanan Hamidiye Eftal Hastanesi⁸⁹ ile ilgili olarak da şu anlatı mevcuttur. II. Abdülhamid rüyasında 1898 yılında henüz sekiz aylıkken ölen kızını görmüş ve Hatice Sultan kendisinden su istemiştir. Bunu kızı için bir hayır kurumu yaptırması gerektiği şeklinde

⁸⁶ A. Schimmel, *a.g.e.*, s.54.

⁸⁷ A. Schimmel, *a.g.e.*, s.169.

⁸⁸ *Y.PRK.AZJ. Dosya No:52 Gömlek No:15(29 Z 1324)*

⁸⁹ Bugünkü Şişli Eftal Eğitim ve Araştırma Hastanesi.

yorumlayan ve cami yaptırmayı düşünen padişah, Dr. İbrahim Bey'in fikrini sorunca, bir çocuk hastanesinin daha uygun olacağı cevabını almıştır⁹⁰. Yine Edirne'de bulunan Selimiye Camiinin inşasına başlanması da Hz. Muhammed'in II. Selim'e rüyasında Edirne'yi göstermesiyle ilişkilendirilmiştir⁹¹.

Kalenderi dervişlerinden olan Koyun babanın ömrünün sonuna kadar yaşayacağı Osmancık'a gelmesi rüyasında gördüğü Hz. Ali'nin emriyle gerçekleşmiştir. Fatih Sultan Mehmed giderek ünü artan Koyun Baba'yı Akkoyunlular üzerine sefere giderken ziyaret etmiş; vilayetnamede uzun uzadıya anlatılan bu ziyaret esnasında Koyun Baba, Fatih'i "*Allah Erlerinin Şahı*" diye nitelendirmiştir. Fatih Sultan Mehmed de Koyun Babayı zamanın kutbu olarak gördüğünü kendisine bildirerek etraftaki köyleri ona vakfetme ve büyük bir tekke yaptırma sözü vermiştir. Koyun Baba padişahın teklifini reddetmiş bunun yerine Kızılırmak üzerine bir köprü yaptırmasını talep etmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in bu talebi yerine getirmeye ömrü vefa etmemiştir. Köprüyü yaptırma işi gece rüyasında Koyun Babayı gören II. Bayezid'e kalmıştır⁹².

Sivas'ın kırk azizleri Mısır Seferi esnasında Yavuz Sultan Selim'in rüyasına girmiş tam o sıralarda yangından harap olan ve bu azizlere ithaf edilmiş olan Xeropatamou manastırını padişah yeniden yaptırtmıştır. Bu nedenle Yavuz Sultan Selim bu dini yapının banisi sayılmış ve kırk azizlerin ikonası önünde Yavuz Sultan Selim'in hatırasına olmak üzere altı kandil yakılması adetten olmuştur⁹³.

Evliya Çelebi'nin naklettiğine göre Fatih Camiinin yakınında kendi adıyla bir camii yaptıran Hafız Ahmed Paşa bir gece rüyasında Fatih'i görmüş, Fatih bu Hafız Paşa'yı azarlayarak "*Niçin benim camimin yakınında cami bina edip niçin cemaatim aldın*" diye hitap etmiş ve onun boynunu vurdurmuştur. Hafız Ahmed Paşa rüyayı gördükten yetmiş gün sonra ölmüştür. Mezara gömülürken lahid kenarından bir taş düşüp Hafız Ahmed Paşa'nın başını bir kılıç gibi kesmiştir⁹⁴.

Kaynaklarda, geçmişte yaşamış büyük zatların mezar yerlerinin tespiti ve mezarların üzerine türbe inşaatı, yapılı olan mezarların tamir veya yenilenmesi hadiseleri birer rüya ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum sadece Osmanlı tarihi için geçerli değildir. Örneğin Emevi Kumandanı Seyyid Battal Gazi'nin mezar yerinin bulunması da bir rüya ilişkilendirilir. Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in eşi ve I. Alaeddin Keykubad'ın annesi Ümmühan Hatun rüyasında, Seyyid Battal Gazinin bugünkü Eskişehir'e bağlı Seyitgazi'de Üçler Tepesi denilen yerde gömülü olduğunu görmesi üzerine keşfedilen mezarın üzerine XIII. Yüzyılın başlarında bir

⁹⁰ *Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı Hamidiye Eftal Hastanesi*, İstanbul 2010, s.31.

⁹¹ İlgili rüyanın ayrıntıları için bkz. Evliya Çelebi Seyahatnamesi, III, s.239-240.

⁹² Haşim Şahin, "Koyun Baba", *TDVİA.*, C.26, s.229-230; Semavi Eyice, "Beyazıt II Köprüsü", *TDVİA.*, C.6, s.51.

⁹³ Semavi Eyice, "Aynaroz", *TDVİA.*, C.IV, s.269.

⁹⁴ Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.1, Haz: Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, s.169.

türbe, cami ve medrese yaptırılmıştır⁹⁵. Yine Timur rüyasına girerek kendisine zafer müjdeleyen Orta Asya Türklerinin dini-tasavvufi hayatında derin izler bırakan ve pir-i Türkistan diye bilinen Hoca Ahmed Yesevi'nin kabri üzerinde yerli dervişler ve gelecek misafirler için devrin mimari şaheserlerinden olan bir imaret yaptırmıştır⁹⁶.

Osmanlı tarihinde mezar yerlerinin tespiti ile ilgili çok sayıda örnek bulunmaktadır. Nakşibendi Şeyhlerinden olan Emir Ahmed Buhari Efendi'nin kabri üzerine III. Murad devrinde yapılan türbe zamanla ortadan kalkmış ve üzerine evler yapılmıştır. Tekkenin son şeyhi olan Ali Fakri Efendi, Emir Ahmed Buhari'nin II. Mahmud'un rüyasına girerek kendisini bu durumdan kurtarmasını istediğini ve padişahın da ulemadan ve Nakşibendi şeyhlerinden olan Mustafa Mısri Efendiye mezarın bulunması için emirler verdiğini ve mezar yerinin keşfedilerek üzerine bir türbe ve tekke inşa edildiğini söylemiştir⁹⁷. Çankırı Sancağına bağlı Yamukviran köyü sakinlerinden olan Salih adlı şahıs rüyasında şühedadan Battal Gazinin köy mescidinde gömülü olduğunu görmüştür. Daha sonra mescit kazılmış ve vücut azaları tam olan bir şahsın gömülü olduğu anlaşılmıştır. Bu gelişmeler üzerine merkeze gönderilen ilamda kandillerin yakılması için bir miktar *revgan-ı zeyt* ve adı geçen mescidin tamir edilmesi talep edilmiştir⁹⁸. On iki müridiyle birlikte Atmeydanı'nda (Sultanahmet Meydanı) boynu vurularak idam edilen İsmail Ma'suki'nin denize atılan başı ve bedeni Rumelihisarı sahilinde bugünkü Bebek semti yakınlarında Kayalar denilen yerde kıyıya vurmuş, gördüğü bir rüya üzerine oraya giden bir müridi tarafından bulunarak defnedilmiştir. Burası daha sonra bir mezarlık haline gelmiş ve bir cami yapılmıştır⁹⁹. Evliya Çelebi, Kars Kalesi'nin Lala Mustafa Paşa tarafından tamir edildiğini anlatırken hafız olan bir askerin gördüğü rüyayı paşaya aktardığını belirtir. Rüyada askere bir güçsüz yaşlı adam görünüp bana Ebü'l-Hasan-ı Harâkâni derler der ve makamının kalede kendisinin ayağını bastığı yerde bulunan kuyunun kazılması neticesinde ortaya çıkacağını bildirir. Daha sonra 100 işçi kuyuyu kazar ve kuyudan bir somaki mermer çıkar. Kırmızı taş tevhid ve dualarla açılınca "*Menem şehid-i Sa'id Harekani*" yazan güzel hatlı bir mermerle karşılaşılır. Böylece kabir ortaya çıkarılmış olur¹⁰⁰. Hacı Bektaş-ı Velinin halifelerinden olan Koyun Baba adındaki velinin mezarının ve etrafındaki çeşitli binaların yapımı da Evliya Çelebi Seyahatnamesinde bir rüya ile bağdaştırılmıştır. Kendisi de veli olarak anılan II. Bayezid rüyasında Koyun Baba'yı görmüş ve

⁹⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *a.g.e.*, s.181; Ayşe Denknalbant, "Seyyid Battal Gazi Külliyesi", *TDVİA.*, C.37, s.51.

⁹⁶ Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1976, s.41; İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara 1991, s.116-117; Kemal Eraslan, "Ahmed Yesevi", *TDVİA.*, C.II, s.160.

⁹⁷ M. Baha Tanman, "Emir Buhari Tekkesi", *TDVİA.*, C.XI, s.128.

⁹⁸ A.)MKT. Dosya No: 154, Gömlek No:94(19 Za 1264); Bugün Çankırı ilinin Kurşunlu ilçesinin köyü olan Yamukören'de böyle bir mezar yoktur. Çankırı Valiliği tarafından yapılan çalışmada köydeki caminin cumhuriyet döneminin eseri olduğu belirtilmiştir. Bkz. *Çankırı Kültür Envanteri*, T.C Çankırı Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Müze Müdürlüğü, Çankırı 2014, s.480.

⁹⁹ İsimli, "İsmail Ma'suki", *TDVİA.*, C.23, s.114.

¹⁰⁰ Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.2. Kitaplar, Haz: Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, s.214.

kendisine hem mezarının hem de etrafındaki binaların yapılması vasiyet edilmiştir¹⁰¹. Bugün Kars şehrinin kale içi mahallesinde bulunan Evliya Camisinin avlusundaki Hasan-ı Harakani türbesinin kuruluşu da asker, aynı zamanda hafız olan bir şahsın gördüğü rüya sonucu olmuştur. Evliya Çelebinin anlattığı rüyada Hasan-ı Harakani bu askerin rüyasına girmiş ve ona "Bana Ebü'l-Hasan-ı Harakânî derler, benim makâmım bu mahalledir ve alâmet [ü] nişânım istersen ayağım ucunda bir çâh-ı amîk vardır, anı kazup tâ ki acâ'ib göresin" der. Rüya, Lala Mustafa Paşa'ya anlatıldıktan sonra derhal yüzlerce işçi bildirilen kuyuyu kazarlar. O kuyu içinde dört köşe bir somaki mermer çıkar. O kırmızı taşı tevhid ve dualarla açınca "*Menem şehid-i sa 'id Harekîni*"(Kutlu şehid Harakanf ... İşte o benim!) diye başı üzerinde bir güzel hatlı mermer bulurlar. Mübarek vücutları henüz taptaze olduğundan başka pazusunda yaralı olan yerinde sarılmış mendil ve üzerindeki yün hırkası çürümeyip sağ tarafındaki yarasından kırmızı kan da akmaktadır. Bütün Müslüman gaziler bu hali görünce tevhid ve dualarla mübarek kabrini eskisi gibi kapatırlar. Kale içinde yapılan eserlerden Lala Mustafa Paşa'nın hayratı bu Hazret-i Hasan Harakani Tekkesi ve camiidir¹⁰².

SONUÇ

Sonuç olarak, Osmanlı tarihine rüyaların gözüyle bakmak birtakım tarihi şahısların ve olayların bilinmeyen veya karanlıkta kalan yönlerinin ortaya konulmasını beraberinde getirebilir. Rüyaların hangi amaçlarla yazıya geçirildiklerine daha dikkatli bir şekilde bakılırsa rüyaların ait oldukları devrin kaygılarını, özelemlerini ve korkularını dile getirdikleri görülebilir. Bu bağlamda rüyalar Osmanlı tarihini şimdye kadar bakmadığımız bir şekilde görmemiz için birer ayna vazifesi görebilir.

KAYNAKÇA

1-Arşiv Belgeleri

TS.MA.d, 5748.

A.)*MKT. Dosya No: 154, Gömlek No:94.*

A.)*MKT.MVL., Dosya No:133, Gömlek No:69.*

A.)*MTZ.(04) Dosya No: 40, Gömlek No:110.*

A.)*MTZ.(04), Dosya No: 41, Gömlek No: 17.*

BEO., Dosya No:1254, Gömlek No:94009.

C..*ML.., Dosya No:720, Gömlek No:29472.*

İ..HUS, Dosya No:176 Gömlek No:1327/Ca-25.

¹⁰¹ Evliya Çelebi Seyahatnamesi II, YKY, s.92.

¹⁰² Evliya Çelebi Seyahatnamesi II, YKY, s.165; Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi(Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit), C.II 2.Kitap, s. 385.

Osmanlı Dünyasında Rüya Görmek Üzerine / Muhammed YAZICI

Y..PRK.AZJ. Dosya No:12 Gömlek No:63.

Y..PRK.AZJ. Dosya No:19, Gömlek No:80.

Y..PRK.AZJ. Dosya No:52 Gömlek No:15

Y..PRK.AZJ. Dosya No:31 Gömlek No:57.

Y..PRK.HR.. Dosya No:34 Gömlek No:90.

Y..PRK.ŞH.. Dosya No:12 Gömlek No:9.

Y..PRK.UM., Dosya No:27, Gömlek No:10.

Y..PRK.UM., Dosya No:27, Gömlek No:107.

Y..PRK.ZB. Dosya No:7 Gömlek No:4.

2-Araştırma ve İnceleme Eserler

AKA, İsmail, *Timur ve Devleti*, Ankara 1991

AKSOY, Hasan, “Enis Receb Dede”, *TDVİA.*, C.XI, s.241-242.

AKYILDIZ, Ali, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İstanbul 2012.

ALTINSOY, Abdülkadir, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972.

Atsız, *Oruç Beğ Tarihi*, İstanbul 2011.

BARKAN, Ö. Lütfi, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, İstanbul (Tarihsiz).

BROWN, Peter, *Geç Antikçağda Roma ve Bizans Dünyası*, Çev. Turhan Kaçar, İstanbul 2000.

CEZAR, Mustafa, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.I-IV, Ankara 2011.

Çankırı Kültür Envanteri, T.C Çankırı Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Müze Müdürlüğü, Çankırı 2014

ÇERÇİ, Faris, *Gelibolulu Mustafa Ali ve Kühü'l-Ahbar'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, C. 3, Kayseri 2000.

DENKNALBANT, Ayşe, “Seyyid Battal Gazi Külliyesi”, *TDVİA.*, C.XXXVII, s.51-54.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1996.

ENGİN, Vahdettin, *II. Abdülhamid ve Dış Politika*, İstanbul 2005.

ERASLAN, Kemal, “Ahmed Yesevi”, *TDVİA.*, C.II, s.159-161.

ERLER, Mehmet Yavuz, *Osmanlı Devleti'nde Kuraklık ve Kitlık Olayları(1800-1880)*, İstanbul 2010.

Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 1.-6. Kitaplar, Hazırlayanlar, Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 2013.

Osmanlı Dünyasında Rüya Görmek Üzerine / Muhammed YAZICI

- EYİCE, Semavi, “Aynaroz”, *TDVİA*, C.IV, s.267-269.
- EYİCE, Semavi, ”Beyazıt II Köprüsü”, *TDVİA*, C.VI, s.50-51.
- FLEİSCHER, Cornel H., *Tarihçi Mustafa Ali Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Çev. Ayla Ortaç, İstanbul 1996.
- FROMM, Erich, *Rüyalar, Masallar, Mitoslar*, Çev: Aydın Arıtan-Kaan H. Ökten, İstanbul 1995.
- GENÇ, İlhan, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, Ankara 2000.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, “Rüyalar Üzerine”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C.IV, Ankara 1982, s.
- GÜNDÜZ, Tufan, “Tahmasb”, *TDVİA*, C.XXXIX, s.413-415.
- Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı Hamidiye Eftal Hastanesi*, İstanbul 2010.
- Hayat Tarihi Mecmuası* S. 5, Mayıs 1974.
- İNALCIK, Halil, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, C. II, İstanbul 2014.
- İPEK, Nurdan, “Namlunun Ucundaki Padişah: II. Abdülhamid'e Karşı Planlanan Suikastler”, *Türkiyat Mecmuası*, C:22, S. 1, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Sun`ullah Efendi”, *TDVİA*, C.XXXVII, s.530-532.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Zekeriya Efendi”, *TDVİA*, C.XXXXIV, s.211-212.
- İsimsiz, “İsmail Ma`şuki”, *TDVİA*, C.XXIII, s.112-114.
- KAFADAR, Cemal, “Eyüp'te kılıç kuşanma Törenleri”, *Eyüp Dün Bugün*, Editör: Tülay Artan, İstanbul 1994, s. 50-61.
- KAFADAR, Cemal, “Mütereddit Bir Mutasavvıf: Üsküplü Asiye Hatun'un Rüya Defteri 1641-1643”, *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, İstanbul 2009, s. 123-191.
- KARA, Mustafa, “Abaza Şeyhi”, *TDVİA*, C.I, s.12.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.IX, Ankara 2011.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.VII, Ankara 2011.
- Kitabü'l-Menamat Sultan III. Murad'ın Rüya Mektupları*, haz.Özgen Felek, İstanbul 2014.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1976.
- KÖSE, Osman, “XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devleti'nde Bir Uygulama: İstanbul'da İçki ve Fuhuş Yasası”, *Turkish Studies*, Volume 2 /1 Winter 2007, s.104-123.

Osmanlı Dünyasında Rüya Görmek Üzerine / Muhammed YAZICI

- LAMARTIN, Alphonse de, *Aşiretten Devlete Türkiye Tarihi*, C. I, Haz. M.R.Uzmen, Tercüman 1001 Temel Eser.
- Mahmud Celaleddin Paşa, *Mirat-ı Hakikat*, C. I, Haz. İ. Miroğlu- M. Derin, İstanbul 1979.
- Mehmed Neşrî, *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi(1288-1485)*, sad: Necdet Öztürk, İstanbul 2011.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, C.V, Yay. Haz. Nuri Akbayar, İstanbul 1996.
- Naima Mustafa Efendi, *Târih-i Nâ'ima*, C.II, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara 2007.
- NİYAZİOĞLU, Aslı, “Rüyaların Söyledikleri”, *Âşık Çelebi ve Şairler Tezkiresi Üzerine Yazılar*, Derleyenler: Hatice Aynur-Aslı Niyazioğlu, İstanbul 2011, s.71-84.
- OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1999.
- ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul 2002.
- ÖDGE, Ahmet, “Osmanlı Dönemi Tekke Hayatına Bir Örnek: Yiğitbaşı Veli ve Tarikat Usulü”, *Osmanlı*, C.IV, ed. Güler Eren, s.521-530.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, C. II, Ankara 1989.
- ÖZGÜL, Metin Kayahan, *Türk Edebiyatında Siyasi Rüyalar*, Ankara 1989.
- PARMAN, Susan, *Rüya ve Kültür, Batı Entelektüel Geleneğinin Antropolojik İncelemesi*, Çev: Kemal Başçı, Ankara 2001.
- SCHIMMEL, Annemarie, *Halifenin Rüyaları İslam'da Rüya ve Rüya Tabiri*, Çev:Tüba Erkmen, İstanbul 2005.
- Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, C.I-II, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara 1999.
- SERTOĞLU, Mithat, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C.V-VI, Ankara 2011.
- ŞAHİN, Haşim, “Koyun Baba”, *TDVİA.*, C.XXVI, s.229-230.
- ŞAHİN, Haşim, “Otman Baba”, *TDVİA.*, C.XXXIV, s.6-8.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul 2013.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Der-saadet 1317.
- TANMAN, M. Baha, “Emir Buhari Tekkesi”, *TDVİA.*, C.XI, s.126-128.
- TATÇI, Mustafa Tatçı-Halil Çeltik, *Türk Edebiyatında Tasavvufî Rüyâ Tabirnameleri*, Ankara 1995.
- TEMİZKAN, Abdullah-Erhan Aktaş, “Türk Devlet Geleneğinde İktidarın Meşrulaştırılmasında Rüyanın Kullanımı”, *Karadeniz Araştırmaları*, C.9, S.33, Ankara 2012, s.13-22.

Osmanlı Dünyasında Rüya Görmek Üzerine / Muhammed YAZICI

UYGUN, Mehmet Nuri, "Ney", *TDVİA.*, C.XXXIII, s..68-69.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C.III, Ankara 1988.